

გეოლოგიური ინსვიფუჯის შრომები

გეოლოგიური სერია

ტომი IV (IX)_{1,2}

ივ. კახაძე—საქართველოს ლიასური და ბაიოსური ინოცერამები.

ქ. ნუცუბიძე—ზემო რაქისა და სამხრეთ ოსეთის ზედა იურული ბრაქიოპოდები.

М. С. Эристави—Средне-меловые ауцеллины Грузии.

ი. კაქარავა—საქართველოს აღმოსავლეთი ნაწილის ზოგიერთი ნუმულიტები

М. Д. Узнадзе - Дгебუадзе—Эоценовая флора Южного Урала.

ТРУДЫ ГЕОЛОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА
TRAVAUX DE L'INSTITUT GÉOLOGIQUE

Сер. геолог. IV(IX)1,2 Sér. géolog.

- И. Р. Кахадзе—Лейасские и байосские иноцерамы Грузии.
К. Ш. Нупубидзе—Верхне-юрские брахиоподы Верхней Рачи и Юго-Осетии.
М. С. Эристави—Средне-меловые ауцеллины Грузии.
И. В. Качарава—Нуммулиты некоторых районов Восточной Грузии.
М. Д. Узнадзе-Дгебуадзе—Эоценовая флора Южного Урала.

დ. ნუსხიძე

ზემო-რაჭისა და სამხრეთ-ოსეთის ზედა იურული ბრაქიოპოდები

შესავალი

საქართველოს იურულ ნალექებში ბლომად მოიპოვებიან ბრაქიოპოდები.

ეს კლასი, კიდევ მნიშვნელოვანი ლიასში, ზევით თანდათანობით ჰკარგავს თავის მნიშვნელობას და ზედა იურაში უკვე ცოტაა ისეთი ფორმები, რომ შემცველ შრეებს ზუსტად ათარილებდნენ. ზოგიერთი ფორმების გამოკლებით, ისინი უფრო სექციების და ქვესექციების დასათარილებლად გამოდგებიან. კიდევ მეტი, მასალაში აღმოჩნდა ერთი ფორმა, *Rhynchonella lineolata* Phill., რომელიც კალოვიურიდან იწყება და სენომანურამდე აღწევს.

სულ შესწავლილი მასალა 27 ფორმას შეიცავს, რომლებიც 6 გვარში თავსდებიან. ფორმების უმეტესი ნაწილი ცნობილი არის როგორც ევროპაში (კერძოდ ყირიმში), ისე ჩვენშიც, ხოლო უმნიშვნელო ნაწილი ჯერჯერობით მხოლოდ საქართველოში. მასალა შედარებით კარგად არის დაცული და მიკუთვნებულ სახეებთან იდენტიფიკაცია თითქოს ექვს არ უნდა იწვევდეს, რაც შეეხება ახალ სახეებსა და ვარიეტეტებს, მართალია, მე საკმაოდ მდიდარი ლიტერატურა მქონდა ზედა იურულ ბრაქიოპოდებზე, მაგრამ მაინც შეუძლებელი არ არის, რომ ისინი უკვე ცნობილ ფორმებს წარმოადგენდნენ.

აღნიშნული 6 გვარი არის *Rhynchonella* Fischer, *Terebratula* Lhwyd (Klein), *Dictyothyris* Douvillé, *Zeilleria* Bayle. *Aulacothyris* Douvillé და *Terebratella* d'Orbigny.

გვარები ხელის აპარატის მიხედვით არიან დადგენილი. მათგან საკუთრივ იურული არის გვარი *Dictyothyris*.

ჩემი მასალა აღებულია ზემო-რაჭის (ქორთა, ქრისტესი, ხირხონისი და ბაჯიხევი) და სამხრეთ-ოსეთის (დაღვერულა, წონა, ღრამულის ნაპირები, ცანისის მიდამოები) ზედა იურულიდან. ზემო-რაჭის მასალა, ბაჯიხევის გამოკლებით, ეკუთვნის აკად. აღ. ჯანელიძეს, ხოლო ბაჯიხევის და სამხრეთ-ოსეთისა ნ. კანდელაკს. ორი ნიმუში გადმომეცა ი. კახიძის მიერ თედელეთიდან. მთლიანად ეს კოლექცია დაცულია საქართველოს მეცნ. აკადემიის გეოლოგიის და მინერალოგიის ინსტიტუტის მუზეუმში.

რაც შეეხება შესწავლილი ბრაქიოპოდების სტრატეგრაფიულ გავრცელებას, მე აქ თითოეული კრილის დახასიათებას არ შევუდგები, რადგან ეს თვალსაჩინოდ აქვთ მოცემული აკად. ჯანელიძეს (8) და ი. კახაძეს და ნ. კანდელაკს (24). იგივე კრილები აღწერილი აქვს კუზნეცოვსაც (25), მაგრამ ზოგიერთი მისი დასკვნა (25, გვ. 32, 33, 24, გვ. 61 და სხვა) ეწინააღმდეგება ზემოთ აღნიშნულ ავტორებისას. რადგან ამ უკანასკნელებს კრილები გაცილებით უფრო მდიდარი პალეონტოლოგიური მასალით აქვთ დასაბუთებული, მე მთლიანად მათ სქემებს ვეყრდნობი.

რომ კრილების განმეორება თავიდან ამეცილებია, მე შევადგინე ცხრილი, რომელშიც თავმოყრილია ცნობები შესწავლილი ბრაქიოპოდების სტრატეგრაფიული გავრცელების შესახებ საქართველოში და საქართველოს გარეთ (იხ. ცხრილი 1).

ცხრილში მოყვანილი 24 ფორმიდან 5 ჩვენში და საქართველოს გარეთ ერთნაირ ჰორიზონტებში არის გავრცელებული. რამდენიმე ახალი სახე და ვარიეტეტი, რომლებიც ჩემ მასალაში აღმოჩნდნენ, ჯერჯერობით მხოლოდ ჩვენში არიან ცნობილი. რაც შეეხება განუსაზღვრელ ფორმებს, მათზე, ცხადია, არაფრის თქმა არ შეიძლება.

დანარჩენი 7 ფორმის სტრატეგრაფიული გავრცელება ცოტათი განსხვავებულია ჩვენში და საქართველოს გარე ქვეყნებში. დავიწყებ *Rhynchonella arolica* Oppel et Waagen-ით. ეს ფორმა ჩვენში კალოვიურიდან-ლუზიტანიურამდე გვხვდება, ხოლო საქართველოს გარეთ (შვეიცარია, საფრანგეთი და ჩრდილო კავკასია) იგი გავრცელებულია ლუზიტანიურიდან-კიმერიჯულამდე. ჩანს, ჩვენში *Rhynchonella arolica* უფრო ადრე იწყება. ასევეა მისი მონათესავე ფორმა *Rhynchonella lacunosa* Quenst. ჩვენში გავრცელებულია კალოვიურიდან ლუზიტანიურამდე; შვეიცარიაში და შვაბეთში კი — ლუზიტანიურიდან კიმერიჯულამდე. ამგვარად ჩვენში ამ ფორმის გავრცელების ქვედა საზღვარი უფრო ქვევით ჩამოდის.

რაც შეეხება *Rhynchonella* aff. *corallina* Leym., რომელიც მე აღწერილი მაქვს კალოვიურ-ლუზიტანიურიდან, მისი ძირითადი ტიპი ცნობილია დას. ევროპის ლუზიტანიურში (რაურაკულში და სეკვანურში). ვინაიდან მე ეს ფორმა მხოლოდ მიახლოებით მაქვს მიკუთვნებული Leymerie-ს სახისადმი, მისი გავრცელების საზღვრების შედარება ჩვენში და საქართველოს გარეთ უხერხულია. შესაძლებელია, რომ ჩემი ფორმა ახალ სახეს წარმოადგენდეს, რომელიც გავრცელებულია კალოვიურიდან-ლუზიტანიურამდე, ან თვით *Rhynchonella corallina* Leym-ს წინა მუტაციას წარმოადგენს.

დიდ განსხვავებას გავრცელებაში იძლევა *Terebratula Zieteni*, Lor. საქართველოში იგი ცნობილია ხირხონისის ოქსფორდულიდან, მაგრამ საქართველოს გარეთ იგი უფრო ზევით გვხვდება — ლუზიტანიურში და კიმერიჯულში. ჩემი ფორმა ტიპურია, ამიტომ უნდა ვიფიქროთ, რომ ჩვენში იგი სტრატეგრაფიულად უფრო ქვევით ჩამოდის.

Zeilleria subbucculenta Chap. et Dew. დამახასიათებელია ბათური სართულისათვის, მაგრამ დასავლეთ ევროპაში გადადის კალოვიურშიც. ჩვენში იგი

ნაპოვნია ოქსფორდულში (ხირხონისში 8, გვ. 37), ე. ი. ამ ფორმას საკმაოდ დიდი ვერტიკალური გავრცელება ჰქონია.

Aulacothyris impressa Brongn. საქართველოს გარეთ (შვაბენაში, შვეიცარიაში და საფრანგეთში) გვხვდება ოქსფორდულში, ხოლო ჩვენში მისი გავრცელების ფარგლები უფრო ფართოა. იგი კალოვიურში იწყება და ლუზიტანიურამდე აღის.

რაც შეეხება *Aulacothyris* aff. *pala* Buch, მასზედ ბევრს ვერაფერს ვიტყვი, რადგან იგი განსაზღვრულია მიახლოვებით და შესაძლებელია *Aulacothyris pala*-ს ახალ ვარიეტეტსაც წარმოადგენდეს. ეს ფორმა გავრცელებულია ჩვენში ოქსფორდულში, ხოლო ძირითადი ტიპი კი ყირიმისა და გერმანიის კალოვიურში და ალპების ზედა დოგერში გვხვდება.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს *Rhynchonella lineolata* Phill. ეს სახე აქამდე მხოლოდ ცარცულში იყო ცნობილი. იგი გვხვდება დას. ევროპაში და ყირიმში ჰოტრიეულიდან-სენომანურამდე (7, 83, 43). ჩემ მასალაში აღმოჩნდა *Rhynchonella lineolata*-ს რამდენიმე ტიპური ნიმუში, რომელთა მიხედვით თითქო უნდა დავასკვნათ, რომ ეს ფორმა გავრცელებულია კალოვიურიდან სენომანურამდე.

ამრიგად, ცხრილიდან ჩანს, რომ შესწავლილი ბრაქიოპოდების ვერტიკალური გავრცელების ფარგლები საკმაოდ ფართოა და უფრო ხშირია ისეთი ფორმები, რომელთა გავრცელება ჩვენშიც და საქართველოს გარეთაც ორი ან მეტი სართულით განისაზღვრება. ამით მე არ მინდა ვთქვა, რომ ისინი სავესებით უმნიშვნელო იყვნენ ზედა იურული ნალექების სტრატოგრაფიისათვის, მათ შორის არის ისეთი ფორმებიც, რომლებიც გარკვეულ სართულთან არიან დაკავშირებული (*Zeilleria kokkosensis*, Ter. Haasi და სხვა),—მაგრამ, როგორც წესი, შესწავლილი ბრაქიოპოდები უფრო ხანგრძლივად ცხოვრობენ და სართულიდან სართულში გადადიან.

სახითა აღწერა

ოჯახი RHYNCHONELLIDAE Gray 1846.

გვარი RHYNCHONELLA Fischer 1809.

Rhynchonella arolica Opp. et Waag.

1877. *Rhynchonella arolica*.—Favre, Zone à Amm. acanthicus, p. 76, pl IX, fig. 8.
1890. " " Haas. Jurassische Brachionodenfauna, S 48, T. III, Fig. 1—22, T. IV, Fig. 13—14.
1920. " *lacunosa* Quenst, var. *arolica* Наливкин, II. Brachiopoda, стр. 49, таб. IV, фиг. 12.
1917. " *arolica* Rollier, Synopsis..., part. II, p. 134.
1934. " " Моисеев, Брахиоподы юрских отложений..., стр. 61, таб. IV, фиг. 34—41.

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
23 mm	22,5 mm	13,4 mm
21,5 "	25 "	17 "
20,4	24 "	16 "
19 "	21 "	13,5 "
18,5 "	20,5 "	9,5 "

ჩემ კოლექციაში ამ სახის 40-ზე მეტი ნიმუში არის, რომელთა შორის მხოლოდ რამდენიმე არის კარგად დაცული, ხოლო დანარჩენები ან გატეხილი ან დეფორმული არიან. თითქმის ყველას შერჩენილი აქვთ ნიჟარა. ნიმუშები პენტაგონური მოყვანილობის არიან, ფრთისებურად გაშლილი ლატერული კიდეებით და ოდნავ ასიმეტრიულები. ვენტრული საგდული ბრტყელია, ხოლო დორზული უფრო გამობურცული. უკანასკნელი ზოგიერთ ნიმუშზე საკმაოდ დიდ სისქეს აღწევს. თხემი საშუალო სიმაღლის არის და სქელია. მისი წვერი გადაზნექილია დორზულ საგდულისკენ. დელტიდიუმი ცუდად არის დაცული და მხოლოდ რამდენიმე ნიმუშზე ჩანს, რომ იგი პატარა არის და ორფირფიტოვანი. ფორამენი პატარაა და რგვალი. თხემს მორგვალელებული კიდეები ახასიათებს, თუმცა ზოგიერთ ნიმუშზე თითქოს ჩანს ლატერული ქედები, მაგრამ ეს შესაძლებელია ნიმუშების გაქვლეტით აიხსნებოდეს. ვენტრულ საგდულზე ღრმა და მაღალი სინუსი არის, რომელიც საგდულის შუა სიმალიდან იწყება. დორზულ საგდულზე მას საკმაოდ ამალელებული ქედი შეესაბამება. სინუსიც და ქედიც ოდნავ ასიმეტრიულად მდებარეობენ. კომისურა ნიმუშების ლატერულ კიდეებზე დაკბილულია, ხოლო ფრონტულ კიდეზე იგი სწორი კუთხით უხვევს დორზულ საგდულისკენ და კუთხედ მოხაზულობას ღებულობს.

ნიჟარა დაფარულია 12—14 რადიალური წიბოთი. თითქმის ყველა ნიმუშზე ცალედი წიბოებია, მაგრამ ზოგიერთ ნიმუშზე წიბოები დიქოტომიას განიცდის. უნდა ითქვას, რომ ჩემ მასალაში ასეთი ფორმები იშვიათია. წიბოები თხემიდან იწყებიან და დასაწყისში ისინი წვრილები არიან, ხოლო ფრონტულ კიდეებთან მსხვილდებიან. თხემთან ისინი მორგვალელებული არიან, მაგრამ წინა კიდეებთან მათი კვეთი მახვილ კუთხეს ჰქმნის. ყველა წიბო დაშორებულია ერთი-მეორისაგან ფართო წიბოთაშორისი ლარებით.

სინუსში და მის შესაბამის ქედზე 3—4 წიბო მდებარეობს. გარდა რადიალური წიბოებისა ნიმუშებს კონცენტრული ზრდითი ხაზები ეტყობათ.

აღწერილი ნიმუშები ძალიან გვანან მოსიევეის მიერ აღწერილ და დასურათებულ *Rhynchonella arolica* Opperl et Waagen. ეს ფორმა დიდ ცვალებადობას განიცდის მოყვანილობაში, სისქეში და წიბოების რაოდენობაში. Haas დასურათებული აქვს ამ სახის მრავალი ნიმუში (22, ტაბ. III, სურ. (1—22), რომლებიც მკაფიოდ გვიჩვენებენ ამ ცვალებადობას. ამასვე ადასტურებენ ჩემი ნიმუშებიც. მაგრამ მიუხედავად ამისა ზემოთ აღნიშნულ ავტორებსაც და შესწავლილ ნიმუშებსაც საერთო აქვთ *Rhynchonella arolica*-სათვის დამახასიათებელი თხემის მოყვანილობა, წიბოების რაოდენობა და საგდულების ფრთისებური მოხაზულობა.

მიუხედავად ასეთი დიდი მსგავსებისა ჩემი ნიმუშები მცირეოდნად განსხვავდებიან Haas-ის ფორმისაგან იმით, რომ მათთან შედარებით Haas-ის ზოგერთი ნიმუშის წიბოები მეტ დიქტომიას განიცდიან.

ნალივეინის მიერ აღწერილი *Rhyn. lacunosa* var. *arolica*, როგორც ამას მოისყვევიც აღნიშნავს, თანაბრად გამობერილი საგდულებით ხასიათდება. ფორმა უფრო სქელია და არ არის ფრთისებური მოხაზულობის. მაგრამ ჩემ მასალაში აღმოჩნდა რამდენიმე ეგზემპლარი, რომლებიც გარდამავალი ფორმებით არიან დაკავშირებული ტიპურ *Rhyn. arolica*-სთან და ძალიან გვანან ნალივეინის ფორმას. ამის გამო მე ვფიქრობ, რომ აღნიშნული განსხვავებანი *Rhyn. arolica*-ს სახის ცვალებადობის ფარგლებს არ უნდა სცილდებოდეს. ამ მხრივ ექვს ბადებს Haas-ის მიერ დასურათებული ნიმუშები (ტაბ. VI, სურ. 13—14), რომლებიც უფრო var. *sparsicosta*-ს უახლოვდება, ვიდრე ძირითად ტიპს.

Rhynchonella lacunosa Quenst-საგან, რომელიც აღწერილი სახის მონათესავე და რომლის ვარიეტეტადაც იგი ითვლებოდა უწინ, ჩემი ნიმუშები განსხვავდებიან ასიმეტრიული მოყვანილობით, უფრო მსხვილი წიბოებით და წვეტიანი თხემით. რაც შეეხება სონუსს, აღწერილ ნიმუშებს იგი უფრო ვიწრო აქვს და მასში ნაკლები რიჯხვის წიბოებია განლაგებული, ვიდრე ეს *Rhynchonella lacunosa*-ს აქვს.

Rhynchonella lacunosa var. *sparsicosta* Queust. კიდევ უფრო სცილდება აღწერილ სახეს. მას ნაკლები რაოდენობის წიბოები ახასიათებს, ისინი თხემიდან არ იწყებიან და დაშორებული არიან ძალიან ფართო წიბოთაშორისი ღარებით. ფორმა სიმეტრიულია და ბევრად უფრო ღრმა სონუსი ახასიათებს.

Rhynchonella arolica Oppel et Waagen ცნობილია დას. ევროპაში ოქსფორდულიდან (არგოვიული) და კამერიჯულიდან (*Oppelia tenuilolata*-ს ზონა) ჩრდ. კავკასიაში იგი აღებულია ლუზიტანიურიდან.

სადა ურობა. დაღვერულა, ღრამულის მარცხენა ნაპირი, კალოვიურ-ოქსფორდული. ცხანისის მიდამო ლუზიტანიური. თედელეთი—კალოვიურის ფუძე. შესწ. ნიმ. რიცხვი—50.

Rhynchonella lacunosa Quenst.

1858. *Terebratula lacunosa* Quenstedt, Der Jura, S. 632, Taf 78, Fig. 16.

1877. *Rhynchonella lacunosa* de Loriol, Zone à Amm. tenuilobatus, p. 186, pl. 23. fig. 38—40.

1890. *Rhynchonella lacunosa* Haas, Juras. Brachiopodenfauna, S. 43 T. IV, Fig. 2, 3, 6, 9, T. V, F. 1—15, T. IV, Fig. 1—8.

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
26 mm	31 mm	16,4 mm
21,5 "	24,5 "	16,5 "
17 "	21,8 "	12,5 "
17 "	20 "	11 "

ხელთ მაქვს რამდენიმე საკმაოდ კარგად დაცული ნიმუში, რომლებიც ამ სახეს ეკუთვნიან. ყველას აქვს თითქმის მთლიანად შერჩენილი ნიჟარა. ნიმუშები პენტაგონური მოყვანილობის არიან, უფრო განიერი, ვიდრე გრძელი. დორზული საგდული ძალიან არის გამობურცული, ხოლო ვენტრული უფრო ბრტყელია.

თხემი მოკლეა და მოკაუჭებული, მაგრამ არა ნისკარტისებურად. ფორამენი პატარა არის და რგვალი. დელტიდები დაბალია და ორფირფიტოვანი, თხემს ლატერული კიდეები მორგვალეზული აქვს. ვენტრულ საგდულზე ფართო და არა ღრმა სინუსი არის, რომელიც იწყება საგდულის შუა სიმალიდან. დორზულ საგდულზე მას შეესაბამება ქედი, რომელიც ფრონტული კიდის ფარგლებს არ სცილდება.

კომისურა ლატერულ კიდეებზე სწორხაზობრივია, ხოლო ფრონტულ კიდეზე კუთხედი.

ნიმუშები დაფარული არიან 13—15 რადიალური წიბოთი, რომლებიც დაშორებული არიან ფართო წიბოთაშორისი ღარებით. წიბოები თხემთან წვრილები არიან, ხოლო ფრონტულ კიდისაკენ უფრო მსხვილდებიან. მათი ზედაპირი ქედისებურია. სინუსში მოთავსებულია 5—7 წიბო, მის შესაბამის ქედზე კი 4—5.

ზოგიერთ ნიმუშს ეტყობა სუსტად გამოსახული კონცენტრული ზრდითი ხაზები.

Quenstedt-ის ფორმა ისევე, როგორც ჩემი ნიმუშები, ხასიათდება სიმეტრიული ნიჟარით, მოკლე თხემით, ფართო და, როგორც ჩანს, არა ღრმა სინუსით. ჩემი ნიმუშები განსხვავდებიან მისგან უფრო მორგვალეზული წიბოებით. უფრო მეტი განსხვავება არსებობს ჩემ ნიმუშებსა და Loriol-ის მიერ დასურათებულ ნიმუშს შორის (ტაბ. XXIII, სურ. 38). როგორც სურათიდან ჩანს, მას წიბოები ძალიან მცირერიცხოვანი აქვს და ისინი თხემიდან არ იწყებიან. ჩემი აზრით, ეს ნიმუში უფრო უახლოვდება *Rhynchonella lacunosa* var. *sparsicosta* Quenst-ს. ვიდრე თვით ძირითად ტიპს. როგორც ავტორები აღნიშნავენ (22.47), *Rhynchonella lacunosa*-ში მრავალი სახესხვაობა არის შემჩნეული. ასე, მაგალითად, გამოჰყოფენ მრავალწიბოიან და ნაკლებწიბოიან ფორმებს. Haas-ს კიდეც გარკვეული კანონზომიერება აქვს შეუმჩნეველია მათ გავრცელებაში შევხვთ და შეეცარიაში. მისი დაკვირვებით მრავალწიბოიანი ფორმების დიდი რიცხვი შუა მალში გვხვდება, ხოლო იშვიათწიბოიანები ქვედა მალში. ნიმუშები, რომელიც მე მაქვს, იშვიათწიბოიან ფორმებს ეკუთვნიან და აღებული არიან კალ.-ოქსფორდულში და ლუზიტანიურ კირქვებში. ეს თითქოს ეწინააღმდეგება Haas-ის აზრს, მაგრამ ჩემი მასალის სიმცირე ამ საკითხზე რაიმე დასკვნის გამოტანის საშუალებას არ იძლევა.

რაც შეეხება Quenstedt-ის მიერ აღწერილ და დასურათებულ *Rhynchonella lacunosa*-ს (ტაბ. 78, სურ. 16), იგი განსხვავდება ჩემი ნიმუშებისაგან მხოლოდ წიბოების მეტი რიცხვით (24 ნაცვლად 13—15).

მე რამდენადმე არ ვეთანხმები Haas-ს, რომელსაც *Rhynchonella lacunosa*-ს სინონიმიკაში შეჰყავს ისევე Quenstedt-ის ნიმუში ტაბ. 78, სურ. 15), რადგან უკანასკნელი არ ჰვავს ტიპიურ *lacunosa*-ს და არც Haas-ის მასალაში არ

არის მისი ანალოგიური ფორმები. როგორც ანალიზიდან ჩანს, *Rhynchonella lacunosa* ძალიან ცვალებად სახეს წარმოადგენს. სამწუხაროდ ჩემი მცირე მასალით ამ ჯგუფის რევიზია შეუძლებელია.

აღწერილი ნიმუშები განსხვავდებიან *Rhynchonella arolica* Opp. et Waagen-საგან, ნიჟარის სიმეტრიული მონახულობით, ნაკლებ გადაზნექილი თხემით და სინუსში და მის შესაბამის ქედზე წიბოების მეტი რიცხვით (5—7 ნაცვლად 3—4-სა). გარდა ამისა აღწერილ ნიმუშებს საგდულები არა აქვს ფრაქისებურად გაწეული, როგორც ეს *Rhynchonella arolica*-ს ახასიათებს.

Rhynchonella sparsicosta-საგან ჩემი ნიმუშები განსხვავდებიან წიბოების მეტი რიცხვით, მათი თხემიდან დაწყებით და უფრო ფართო სინუსითა და თხემით.

Rhynchonella lacunosa Quenstedt აღწერილია შვეიცარიის და შვაბეთის ლუზიტანიურიდან და კიმერიჯულიდან.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა . ბაჯიხვის მიდამოები ოქსფორდულის ზედა ნაწილი ლუზიტანიური კირქვები. დაღვერულა. თიხიანქვიშაქვიანი ფაციესი. კალოვიტო-ოქსფორდული. შ.ე.ს.წ. ნ.ი.მ. რ.ი.ც.ხ.ვ. 5.

Rhynchonella Thurmanni Voltz

1900. *Rhynchonella Thurmanni* Loriol, Jura lédonien. p. 135, pl. VI, fig. 5

1917. *Rhynchonella Thurmanni* Rollier, Synopsis..., par. II, p. 151.

ზ ო მ ე ბ ი

ს ი გ რ ძ ე	გ ა ნ ი	ს ი ს ქ ე
9 mm	12,5 mm	11 mm
10 "	14 "	6 "
11,6 "	14 "	7,5 "

ხელთ მაქვს რამდენიმე ნიმუში, რომლებსაც მორავალო-პენტაგონური მოყვანილობა აქვთ. ნიმუშები შიგა კალაპოტებს წარმოადგენენ და მხოლოდ ზოგიერთს აქა-იქ შერჩენილი აქვს ნიჟარა. დორზული საგდული ძალიან გამობურცულია, ხოლო ვენტრული ბრტყელი და ზოგიერთ ნიმუშში კიდევაც შეჭყლეთილი. თხემი ცუდად არის დაცული და მხოლოდ ერთ ნიმუშზე ჩანს, რომ იგი მოკლეა და მოკაუჭებული. თხემის წვერი თითქმის ეხება დორზული საგდულის თხემს. მას ახასიათებს ლატერული ქედები. ფორამენი და დელტიდიუმი არ არის დაცული. ვენტრული საგდულის შუა სიგრძიდან და ერთ-ერთ ნიმუშზე უფრო ადრეც კი, იწყება მაღალი და საშუალო სიღრმის სინუსი. ეს უკანასკნელი ძალიან არის შეჭრილი. დორზულ საგდულზე სინუსს მნიშვნელოვანი ქედი შეესაბამება, რომელიც თითქმის ყველა ნიმუშზე ფრონტურ კიდეს შორის არ სცილდება, ზოგიერთებზე კი საგდულის ორ მესამედამდე გრძელდება.

ასეთი სინუსის გამო ფრონტული კიდის კომისურა ძალიან კლავნილია, ხოლო ლატერულ კიდებზე რგი თითქმის სწორხაზობრივია.

საგდულები დაფარული არიან 15—18 რადიალური წიბოთი. ეს წიბოები თხემიდან ქვევით იწყებიან. მართალია ზოცერთ ნიმუშზე ჩანს, რომ ისინი

უახლოვდებიან თხემს, მაგრამ თხემის გარკვეული ნაწილი გლუვი რჩება. წიბოები მორგვალბული არიან და დაშორებული ვიწრო წიბოთაშორისი ღარებით. სინუსში 5—6 წიბოა, ხოლო ქედზე—4. ერთ ნიმუშზე კარგად ჩანს შუა დორზული სექტა, რომელიც დორზულ საგდელის შუა სიგრძემდე აღწევს.

აღწერილი ნიმუშები თითქმის სავსებით იდენტიურებია *Rhynchonella Thurmanni* Voltz-ის რომელსაც ისევე, როგორც ჩემ ნიმუშებს, თხემზე არ ახასიათებს წიბოები, აქვთ მოკლე და მოკაუჭებული თხემი, კარგად გამოსახული თხემის ლატერული ქედები და ღრმა და მალალი სინუსი. მაგრამ ჩემი ნიმუშები ცოტათი განსხვავდებიან ზემოთ აღნიშნულ სახისაგან უფრო სუსტი წიბოებითა და უფრო ვიწრო წიბოთაშორისი ღარებით.

Loriol-ის *Rhynchonella Thurmanni* (28, გვ. 112 ტაბ. VI, სურ. 17—19 33, გვ. 143; 36, გვ. 283). Rollier-ს, ნიმუშების დიდი ზომის გამო, გამოირიცხული აქვს ტიპური *Rhynchonella Thurmanni* Voltz-ის დახასიათებიდან. ჩემი აზრით, მათი ასეთი გამოცალკევება არ არის მაინცდამაინც დასაბუთებული, რადგან დიდი ზომა, როდესაც სხვა ნიშნები სავსებით ერთნაირია მხოლოდ იმის მომასწავებელი უნდა იყოს, რომ ერთი უფრო მოზრდილ ეგზემპლარს წარმოადგენს, ხოლო მეორე ახალგაზრდას. მით უფრო, რომ Loriol-ის ორივე წიგნში დასურათებული ნიმუშები, ერთნაირი ასაკის შრეებიდან აქვს აღწერილი, თუმცა სხვადასხვა ადგილებიდან (Jura lédonien et Jura bernois).

მათი გათიშვის სხვა საბუთი Rollier-ს არ ჰქონდა. მიუხედავად ამისა, მე სიფროთილის გამო Loriol-ის ნიმუშები სინონიმიკაში არ შემიყავს, რადგან ამ საკითხის გადასაწყვეტად მეტი მასალა საჭირო, ვიდრე მე მქონდა ხელთ.

ჩემი ნიმუშები ძალიან უახლოვდებიან აგრეთვე *Rhynchonella alemanica* Rollier-ს მოყვანილობით, წიბოების რაოდენობით და სინუსის აღნაგობით, მაგრამ მას, აღწერილი ნიმუშების საწინააღმდეგოდ, უფრო მალალი თხემი აქვს და, რაც მთავარია, მას წიბოები თხემიდან ეწყება. თუმცა Haas-ი და Petri-ი აღნიშნავენ, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში წიბოები თხემთან ძალიან სუსტი არიან და ზოგჯერ სრულებით არ ჩანან (20 გვ. 230). ამასავე აღნიშნავს ნალივიკინი *Rhynchonella varians* Schloth-ს (= *Rhyn. alemanica*-ს) აღწერაში (41 გვ. 31).

მიუხედავად ასეთი დიდი მსგავსებისა, ჩემი ნიმუშები მაინც ვერ მიეკუთვნებიან ამ სახეს, რადგან თხემთან წიბოების არ არსებობა საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნიშანია, რომელიც მათ უფრო უახლოვებს *Rhynchonella Thurmanni*-სთან, ვიდრე *Rhynchonella alemanica*-სთან.

ცნობილია დას. ევროპაში ოქსფორდულში.

სადა უ რ ო ბ ა. ქორთა, ქრისტესი, ხირხონისი, ოქსფორდული. შ ე ს წ. ნიმ. რ ი ც ხ ე ი—11.

Rhynchonella aff. corallina Leym.

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
16 mm	17,5 mm	12 mm
14,4 „	15 „	10 „
13 „	15 „	10 „
13 „	14 „	9,5 „
15 „	16 „	10,3 „
14 „	16,7 „	10 „

ჩემ მასალაში რამდენიმე მორგვალო-პენტაგონური მოყვანილობის, ოდნავ ასიმეტრიული ნიმუში არის, რომელთა განი სჭარბობს სიგრძეს. ისინი საკმაოდ კარგად არიან დაცული და ყველას შერჩენილი აქვს ნიჟარა. ნიმუშები სქელი არიან და საგდულები თითქმის თანაბრად აქვთ გამოზურცული, ან დორზული საგდული უფრო გამობერილია,

თხემი მოკლეა და მისი წვერი სუსტად არის გადაზნექილი დორზულ საგდულსკენ. ფორამენი ოვალურია, ხოლო დელტიდიუმი ცუდად არის დაცული, თუმცა მაინც ჩანს, რომ იგი არ არის მაღალი და ორფირფიტოანია. დელტიდიუმის და ფორამენის აქეთ-იქით საკმაოდ დიდი, გლუვი და ოდნავ ჩაზნექილი მოედანია, რომელიც ვენტრული საგდულის ნაწილს წარმოადგენს.

ნიმუშებს სინუსი არ ხასიათებს, ან და იგი იმდენად სუსტია, რომ თითქმის არ ემჩნევათ და ყოველთვის გადაადგილებულია გვერდზე.

ნიჟარაზე 16—18 მსხვილი რადიალური წიბო არის. ისინი თხემიდან იწყებიან და დაშორებული არიან ვიწრო წიბოთაშორისი ღარებით. წიბოებს მორგვალეული ან ოდნავ თალისებური ზედაპირი აქვთ. ისეთ ნიმუშებში, რომლებსაც სინუსი რამდენადმე მაინც ეტყობათ, მასზე წიბოების რიცხვი 4—5 უდრის.

თვითეულ საგდულზე წიბოები არ არიან ერთნაირი სიგრძის; საგდულის ერთ ნახევარში ისინი გრძელდება და ღრმად იჭრებიან მოპირდაპირე საგდულში, ხოლო მეორე ნახევარში მოკლეებია. ასეთი მოვლენა როგორც დორზულ, ისე ვენტრულ საგდულზე ჩანს. ეს წიბოები ისე არიან განლაგებული, რომ ვენტრული საგდულის მოკლე წიბოებს შეესაბამებათ დორზული საგდულის გრძელი წიბოები და პირიქით. ამის გამო ფრონტულ კიდეს ვარკვეული ასიმეტრია ეტყობა, რომელიც მთელ ნიჟარაზე ვრცელდება. ნიჟარა ისეთ შთაბეჭდილებას სტოვებს, თითქოს ერთი ფრთა დაშვებულია, ხოლო მეორე აწეული. ლატერული კიდების კომისურა თითქმის სწორხაზობრივია, ხოლო ფრონტული კიდის კომისურა თითქოს საფეხურს ჰქმნის, რომლის ერთი ნაწილი უფრო მაღლაა, ვიდრე მეორე. ზოგიერთ ნიმუშს სუსტად გამოსახული კონცენტრიული ზრდითი ხაზები ეტყობა.

აღწერილი ნიმუშები უახლოვდებიან *Rhynchonella corallina* Leym-ს Haas-ის მიერ აღწერილ და დასურათებულს (22. გვ. 23 ტაბ. I სურ. 3—20). მსგავსება შეეხება ასიმეტრიულ ფრონტულ კიდეს და წიბოების რაოდენობას,

მაგრამ განსხვავდებიან მისგან და საერთოდ *Rhynchonella corallina*-ს ჯგუფისაგან მით, რომ მათ არ აქვთ ამ ჯგუფისათვის დამახასიათებელი აშვერილი თხემი და უკანასკნელზე ლატერული ქედები. თვით წიბოებიც ჩემ ნიმუშებში უფრო მორგვალებული არიან.

Haas-ის მიხედვით, ეს სახე დიდ ცვალებადობას განიცდის. მას მერყევი რაოდენობის წიბოები ახასიათებს 22—26 და, ზოგიერთი ავტორის მიხედვით, 16—40-მდე. მან გამოიტანა დასკვნა, რომ ფრონტული კიდის ასიმეტრიულობა ზრდასთან ერთად იცვლება; თუ ახალგაზრდა ფრონტებს ჰქონდათ ფრონტული კიდის ასიმეტრიულობის ნასახი, და შემდეგ ზრდასთან ერთად იგი უფრო განვითარდა, უკვე ზრდადამთავრებულ, დიდ ინდივიდებს ეს ასიმეტრია ესპობათ და ისეთივე მოხაზულობის ხდებიან, როგორც ახალგაზრდობაში. ასეთივე აზრის არიან Jacob-ი და Fallot (3. გვ. 46). კიდევ უფრო მეტი, ეს ფრანგი მეცნიერები სთვლიან, რომ *Rhynchonella corallina*-ს ჯგუფის წარმომადგენლებისთვის, რომლებიც ზოოგენურ ფაციესში მოიპოვებიან, დამახასიათებელია აშვერილი თხემი და უკანასკნელზე ლატერული ქედები, მაგრამ ეს ტიპიური ნიშნები შეიძლება შეიცვალოს ფაციესის ცვლასთან ერთად, კერძოდ, მერგელოვან და ქვიშიან ფაციესში ეს ნიშნები ან ისპობა სრულებით ან და უფრო სუსტდება. შესაძლებელია, ამით იხსნებოდეს ის, რომ ჩემი ნიმუშები ასეთი მსგავსი *Rhynchonella corallina*-სი, განსხვავდებიან მისგან თხემის აღნაგობით, რადგან ჩემი ნიმუშები ჩუწორედ თიხიან-ქვიშაქვიან ფაციესიდან არიან აღებული. თუმცა აქვე უნდა დავეუბნო, რომ რამდენიმე ნიმუში ბაჯიხევის მასივი კირქვებიდან მაქვს. ყოველ შემთხვევაში მე თავს ვიკავებ საკითხის საბოლოოდ გადაწყვეტისაგან და აღწერილ ნიმუშებს მიახლოვებით ვაკუთვნებ *Rhynchonella corallina* Leym. ამავე ჯგუფის სხვა წარმომადგენლებისაგან, რომლებიც გარეგნული მოყვანილობით ემსგავსებიან ჩემ ნიმუშებს, *Rhynchonella inconstans* Sow. და *Rhynchonella pinguis* Roemer, ჩემი ნიმუშები განსხვავდებიან პირველისაგან უფრო მორგვალებული და წვრილი წიბოებით, მეტად ასიმეტრიული ფრონტული კიდით და უფრო სუსტი თხემით; ხოლო რაც შეეხება *Rhynchonella pinguis*, მას, ჩემ ნიმუშებთან შედარებით, ბევრად უფრო ამალღებული თხემი აქვს, რომელსაც მკაფიოდ უჩანს ლატერული ქედები და, გარდა ამისა, მას უფრო მეტად აქვს გამობურცული დორზული საგდული, რომელიც აქ თითქმის ბურთისებურია.

ასევე ძალიან ახლოს დგანან აღწერილი ნიმუშები *Rhynchonella corallina* Leym. var. *neocomiensis* Jacob et Fallot, რომელიც გვხვდება საფრანგეთის და ყირიმის ტიტონურში და ვალანჟინურში. მისგან ისინი განსხვავდებიან ნიჟარის უფრო სიმეტრიული მოყვანილობით, უფრო ახლოს მდგომი წიბოებით და *corallina*-სთვის ტიპიური თხემის უქონლობით.

Rhynchonella corallina Leym. ცნობილია დას. ევროპაში რაურაკულიდან და სეკვანურიდან. ყირიმში ლუზიტანიურიდან.

სა და უ რ ო ბ ა. დაღვერული. კალოვიურ-ოქსფორდული, ბაჯიხევი-ოქსფორდულის ზედა ნაწილი, ლუზიტანიური. შ. ე. ს. წ. ნ. ი. მ. რ. ი. ც. ხ. ე. —7.

Rhynchonella lineolata Phillips

1851. *Rhynchonella lineolata* Davidson, British Cret. Brachiopoda, p. 98, pl. XII, fig. 6—10
1907. *Rhynchonella lineolata* Каракаш, Нижнемеловыя отложения Крыма, стр. 208, рис. I в тексте.
1913. *Rhynchonella lineolata* Jacob et Fallot, Rhynchonelles..., p. 17, pl. 1, fig. 9—14.
1945. *Rhynchonella lineolata*—ნუცუბიძე, დასავლეთ საქ. ქვედა ცარცის ბრაქიოპოდები, გვ. 147.

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
10 mm	10,5 mm	7 mm
10,4 "	10 "	6 "
9,5 "	8,4 "	6,6 "
9,3 "	8,5 "	5,8 "

მე ხელთ ოთხი საკმაოდ კარგად დაცული ნიმუში მაქვს, რომლებსაც მორგვალეზული ან ოდნავ პენტაგონური მოყვანილობა აქვთ.

ორივე საგდული თითქმის თანაბრად არის გამოზურცული ან და დორზულ უფრო ბრტყელია. თხემი ძალიან პატარაა, წვრილი და ნისკარტისებურად მოკაუჭებული. მას აქვს არა მკაფიო და მოკლე ლატერული ქედები. ფორამენი პატარა არის და თითქმის ეხება დორზული საგდულის თხემს. დელტიდუმი არ ჩანს.

ვენტრულ საგდულს აქვს ფართო და არა ღრმა სინუსი, რომელიც თხემიდან სიგრძის ორ მესამედზე იწყება. დორზულ საგდულზე სინუსს ამალღება შეესაბამება. ეს ამალღება ფრონტული კიდის ფარგლებს არ სცილდება, და მას გაბრტყელებული ზედაპირი აქვს.

კომისურა ლატერულ კიდეებზე სწორხაზობრივია, ხოლო ფრონტულ კიდესთან ახლოს იგი ჯერ დორზულ საგდულისკენ უხვევს, შემდეგ ვენტრულისკენ და თვით ფრონტულ კიდეზე იგი საბოლოოდ ისევ დორზულ საგდულისკენ უხვევს და დაკბილული კუთხედი მოხაზულობის ხდება.

ნიმუშები დაფარული არიან ძალიან წვრილი რადიალური შტრიხებით, რომლებიც მხოლოდ ლუპით ჩანან. გარდა შტრიხებისა ნიმუშებს სინუსში და მის შესაბამისს ამალღებაზე აქვთ კიდეც რადიალური წიბოები. ეს წიბოები რიცხვით 6—7-მდე სუსტად არიან გამოსახული. მათ მორგვალეზული ზედაპირი აქვთ და, უკეთ რომ ვსთქვათ, ეს წიბოები კი არა, არამედ უფრო რადიალური ნაკვები უნდა იყვნენ. ნიმუშებს არა მკვეთრი კონცენტრული ზრდითი ხაზები ეტყობათ.

აღწერილი ნიმუშები სავსებით იდენტურებია ქვედა ცარცული *Rhynchonella lineolata* Phill-ის. ეს ფრიად თავისებური ცარცული ფორმა ხასიათდება პატარა ნისკარტისებური თხემით, დაშტრიხული ან დაწიბოებული ნიჟარით ან ორივე ელემენტით ერთად, და დამახასიათებელი ფრონტული კიდი, რა

მელზედაც არის ბრტყელი და ფართო სინუსი და უთხელი მოყვანილობის კომისურა.

როგორც ვხედავთ ეს დახასიათება სავსებით ეთანხმება ჩემი ნიმუშების აღწერას და ამიტომ მე მათ *Rhynchonella lineolata*-ს ვაკუთვნებ, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ფორმა დას. ევროპაში და ყირიმში ქვედა ცარცულისტების არის დამახასიათებელი (თუმცა აღის სენომანურამდე). მე თვითონ მაქვს განსაზღვრული ამ სახის რამდენიმე ნიმუში დასავლეთ საქართველოს აპტურიდან (43 გვ.).

როგორც ჩანს, ჩვენში ამ სახის სტრატოგრაფიული გავრცელების ფარგლები უფრო დიდია და ეხლა შეიძლება ითქვას, რომ *Rhynchonella lineolata* Phillips-ი გავრცელებულია კალოვიურიდან-სენომანურამდე.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა. დაღვერულა-კალოვიურ-ოქსფორდული. ბაჯიხევი, ოქსფორდულის ზედა ნაწილი, ლუზიტანიური. შესწ. ნიმ. რიცხვი 4.

Rhynchonella corallina Leym. var. *tzonensis* nov. var.

ტაბ. V, სურ. 1—3
ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
16,5 mm	18 mm	10 mm
16 "	17 "	10 "
16 "	16 "	9 "

მე ხელთ მაქვს სამი ასიმეტრიული მოყვანილობის ნიმუში, რომლებიც ზრ არიან ძალიან კარგად დაცული. სამივეს შერჩენილი აქვთ ნიჟარა. ნიმუშები ნორმული სისქის არიან. დორზული საგდული გამოზურცულია, ხოლო ვენტრული უფრო ბრტყელი. ორი ნიმუში რამდენადმე დეფორმულია და ამიტომ ყალბ წარმოდგენას იძლევა სისქეზე. თხემი აშვერილია და ოდნავ არის გადაზნეპილი დორზული საგდულისკენ. ერთ ნიმუშზე ჩანს ფორამენი, რომელიც ოვალური მოყვანილობის არის და თითქმის ეხება დორზული საგდულის თხემს. დელტიდიუმი ორფირფიტია. თხემს სუსტად გამოსახული ლატერული ქედები ახასიათებს. ამ უკანასკნელებსა და კლიტის კიდის შორის ფართო, გლუვი და ჩაზნეპილი არე არის.

კომისურა თითქმის სწორხაზობრივია, მხოლოდ ფრონტულ კიდზე იგი ზოგიერთ ნიმუშზე მარცხენა მხარეზე არის ტალღისებურად გაწეული, ხოლო ზოგიერთში კი მარჯვენა მხარეზე.

ნიმუშები მოკაზმული არიან 15—19 რადიალური წიბოთი. ისინი მორგვალეზული არიან და დაშორებული ფართო წიბოთაშორისი ღარებით. ნიმუშების ასიმეტრიული მოყვანილობის გამო, წიბოები ერთ მხარეზე (ორ ნიმუშზე მარცხენა მხარეზე, ხოლო ერთზე მარჯვენაზე) უფრო ვრცელდება და დაშორებული უფრო ფართო წიბოთაშორისი ღარებით. საერთოდ ის კიდე, რომელზედაც წიბოები უფრო ვრცელი არიან, ფრთისებურად არის გაწეული.

ნიჟარაზე ჩანს მკვეთრად გამოსახული კონცენტრული ზრდითი ხაზები.

აღწერილი ნიმუშები ნიჟარის ასიმეტრიული მოყვანილობით და ასიმეტრიულივე ფრონტული კილით უახლოვდებიან *Rhynchonella corallina* Leym. და მისი ჯგუფის წარმომადგენლებს.

თვით *Rhynchonella corallina*-საგან ჩემი ნიმუშები განსხვავდებიან ნაკლები სისქით, თხემზე მკაფიო ლატერული ქედების უქონლობით, ოვალური ფორამენტით, რომელიც ჩემ ნიმუშებში, *Rhynchonella corallina*-ს საწინააღმდეგოდ, თხემის წვერის ქვეშ მდებარეობს.

რაც შეეხება ფრონტულ კიდეს, ზემოთ აღნიშნულ სახეში იგი უფრო მეტად ასიმეტრიულია, მას ფრონტული კილის კომისურა ნახევრამდე ნორმული აქვს, ხოლო შუაში სწორ კუთხეს ჰქმნის და ეშვება ქვემოთ. ჩემ ნიმუშებს ფრონტულ კიდეზე კომისურა ტალღისებურად ეშვება და ისეთ ძლიერ გადატეხას არ განიცდის შუაში. ასიმეტრიული მოყვანილობით შესწავლილი ნიმუშები უფრო უახლოვდებიან Jacob-ი და Fallot-ს მიერ აღწერილ და დასურათებულ *Rhynchonella corallina* Leym. var. *neocomiensis* (23. გვ. 50, ტაბ. VI, სურ. 9—14). ეს ფორმა გვხვდება საფრანგეთში ვალანჟინურში. მისგან ჩემი ნიმუშები განსხვავდებიან ნაკლები სისქით და უფრო ნაკლებად ასიმეტრიული ფრონტული კილით. მოსიყვებიც აღწერს და ასურათებს ამ ფორმას ჩრ. კავკასიის ტიტონურიდან, მაგრამ მისი ფორმა, ჩემ ნიმუშებთან შედარებით, ცალ მხარეზე მეტად არის ფრთისებურად გაწეული და საგდულები უფრო გამობურცული არიან.

ფრონტული კილის მოყვანილობით აღწერილი ნიმუშები რამდენადმე ნალიკვინის მიერ აღწერილ და დასურათებულ *Rhynchonella pinguis* Roem. var. *corallina* Leym-ს ემსგავსებიან (41, გვ. 47, ტაბ. III, სურ. 13 a, b, c, d), მაგრამ ეს ფორმა უფრო მორგავალბული მოყვანილობის არის, მას ბევრად უფრო მკაფიო ლატერული ქედები აქვს, ფრონტული კიდე რამდენადმე უფრო სქელია და, როგორც ჩანს სურათიდან, მასზე უფრო მსხვილია წიბოები. რაც შეეხება *Rhynchonella pinguis* Roem., რომელიც *Rhynchonella corallina*-ს ჯგუფში შედის და *Rhynchonella inconstans*, რომელიც აგრეთვე ამ ჯგუფის წარმომადგენელია და ზოგჯერ კიდეც მას *Rhynchonella corallina*-ს სინონიმად სთვლიან, ისინი განსხვავდებიან ჩემ მიერ აღწერილ ნიმუშებისაგან უფრო დიდი სისქით, საგდულების თითქმის თანაბარი გამობერილობით, ნიჟარის უფრო სიმეტრიული მოყვანილობით, მახვილი წიბოებით და მეტად ასიმეტრიული ფრონტული კილით.

როგორც ვხედავთ, ჩემი ნიმუშები საკმაოდ განსხვავდებიან ზემოთ აღნიშნულ სახეებისაგან და ვარიეტეტებისაგან. ამავე დროს ექვს გარეშეა, რომ ისინი *Rhynchonella corallina*-ს ჯგუფში შედიან, ხოლო ამ ჯგუფის წარმომადგენლებიდან არც ერთის იდენტიური არ არიან. ამის გამო მე გამოვყოფ მათ, როგორც *Rhynchonella corallina* Leym. ახალ ვარიეტეტად.

ს ა და უ რ ო ბ ა. სოფ. წონა. ლუზიტანიური კირქვეშის ზევით 100—150მტ კიმერიჯული? შესწ. ნიმ. რიცხვი 3.

Rhynchonella sp. ind. (nov.)?

ზომები

სიგრძე
29 mmგანი
42 mmსისქე
25 mm

ერთი დიდი ზომის ნიმუში მაქვს, რომელიც პენტაგონური მოყვანილობის არის და ოდნავ ასიმეტრიული. იგი ძალიან სქელია. უდიდესი სისქე ნიმუშს შუა ნაწილში აქვს. მას ნაწილობრივ შერჩენილი აქვს ნიჟარა. დორზული საგდული ძლიერ არის გამობურცული, ხოლო ვენტრული უფრო ბრტყელია. მას სქელი და ძალიან გადაზნექილი თხემი აქვს, რომლის წვერი თითქმის ეხება დორზული საგდულის თხემს. თვით თხემს სუსტად გამოსახული ლატერული ქედები ახასიათებს. თხემსა და საკეტის კიდეს შორის დიდი გლუვი და ჩაზნექილი არე არის. საკეტის ხაზი მოღუნულია. ფორამენი და დელტიდიუმი არ ჩანს.

ვენტრულ საგდულზე ფართო და არა ღრმა სინუსი არის, რომელიც საგდულის თითქმის შუა სიგრძიდან იწყება. სინუსი ასიმეტრიულია და გადაადგილებული გვერდზე. იგი ძლიერ არის შეჭრილი დორზულ საგდულში, კუთხედი მოხაზულობის არის და მას შეესაბამება ამალღებული ქედი. ეს ქედი, რამდენადმე გაბრტყელებულია ზემოდან. იგი გრძელდება დორზული საგდულის შუამდე. ამ უკანასკნელი მოვლენის ზუსტად შენიშვნა ძნელია, რადგან საგდული სწორედ ამ ადგილებში არის გატეხილი.

კომისურა ლატერულ კიდეებში სწორხაზობრივია, ხოლო ფრონტულ კიდეზე კუთხედი.

ნიმუშს აქვს 23 მახვილი რადიალური წიბო. აქედან სინუსში 6 წიბოა, ხოლო მის შესაბამის ქედზე—7. წიბოები თხემიდან იწყებიან, სადაც ისინი წვრილები არიან და მათ მორგვალელებული ზედაპირი აქვთ. წინა კიდი-საკენ წიბოები მსხვილდებიან და ისინი ქედასებურ კვეთს ლეზულობენ. წიბოები დაშორებული არიან საკმაოდ ფართო წიბოთაშორისი ღარებით.

შიგა კალაპოტზე წიბოები უფრო სუსტად არიან გამოსახული. ისინი მორგვალელები არიან და დაშორებული ფართო წიბოთაშორისი ღარებით.

აღწერილი ნიმუში არც ერთ ცნობილ ზედა იურულ ფორმას არ უახლოვდება. რამდენადმე მხოლოდ, თხემის მოყვანილობით ისინი ქვედა და შუა იურულ *Rhynchonella tetraëdra* Sow. ემსგავსება, მაგრამ დანარჩენი მორფოლოგიური ნიშნები ძალიან განსხვავებული აქვს: *Rhynchonella tetraëdra* Sow. ჩემ ნიმუშთან შედარებით უფრო სიმეტრიული მოხაზულობის არის, სინუსი უფრო ღრმა აქვს, ხოლო დორზული საგდული მეტად არის გამობურცული და მოკლეა. გარდა ამისა ჩემი ნიმუშის წიბოები არ არიან ისეთი მახვილი, როგორც ეს *Rhynchonella tetraëdra*-ს ახასიათებს და ისინი არ იყოფიან ორად.

რაც შეეხება *Rhynchonella obsoleta* Sow., რომელიც დოგერში გვხვდება და მონათესავე *Rhynchonella tetraëdra*-სი, მას ჩემი ნიმუში საერთო მოხაზულობით და ასიმეტრიულად მდებარე სინუსით ემსგავსება, მაგრამ მისგან მკვეთრად განირჩევა ბევრად უფრო დიდი ზომით, მეტად მოკაუჭებული თხემით და საგდულების უფრო დიდი სისქით.

როგორც ვხედავთ, ჩემი ნიმუში მიახლოებითაც ვერ მიეკუთვნება ზემოთ მოყვანილ სახეებს. შესაძლებელია, რომ იგი ახალ სახეს ეკუთვნოდეს, მაგრამ მე ხელთ მხოლოდ ერთი ექზემპლარი მიქვს და ისიც არ არის საკმარისად კარგად დაცული, ამიტომ მე თავს ვიკავებ საკითხის საბოლოოდ გადაჭრისაგან და მას თუობით გამოვყოფ ახალ სახედ.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა ფასრაგო, ოქსფორდულისა და ლუზიტანიურის საზღვარზე.
შესწ. ნიმ. რიცხვი 1.

ოჯახი TEREBRATULIDAE Gray, 1840

გვარი TEREBRATULA (Llhwyd) Klein 1753

Terebratula Haasi Roll

1893. *Terebratula Stutzii* Haas, Juras. Brachiopodenfauna., S. 110, Taf. XI, Fig. 1—18

1899. *Terebratula Stutzii* Loriol, Jura bernois, f. 174, pl. X, fig. 40,—45

1900. *Terebratula Stutzii* Loriol, Jura ledonien, p. 139, pl. VI, fig. 49,—51

1904. *Terebratula Stutzii* Loriol, Jura leonien, p. 262, pl XXVII, fig. 14—17

1911. *Terebratula Haasi* Rollier, Fossiles nouveaux ou peu connus, p. 23

1918. *Terebratula Haasi* Rollier. Synopsis., par. III, p. 219

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
20,5 mm	18,5 mm	12, mm
22 "	18 "	11 "
21 "	15 "	10 "
17,5 "	13 "	8,5 "
15,5 "	14 "	8,3 "

ჩემ კოლექციაში 16 ცალი ნიმუში არის, რომლებიც, რამდენადმე დეფორმული არიან: ზოგი მათგანი გატეხილია, ზოგი კი გაქვლეტილი. სამი-ოთხი ნიმუში შედარებით კარგად არის დაცული და აღწერა სწორედ მათ შეეხება. ეს ნიმუშები მორგვალო-პენტაგონური მოყვანილობის არიან. მათ შერჩენილი აქვთ ნიჟარის თხელი ფენა. დორზული საგდული შედარებით ბრტყელია, ხოლო ვენტრული მეტად არის გამობურცული. თხემი მოკლეა და მოკაუჭებული. ფორამენი რგვალია. დელტიდიუმი ფართოა და დაბალი, რადგან ფორამენი თითქმის ეხება დორზული საგდულის თხემს. ზოგიერთი ნიმუშის დორზულ საგდულზე ჩანს ორი სუსტად გამოსახული ნაოჭი, რომლებიც ფრონტულ კიდეგ შორს არ სცილდებიან. ნაოჭებს შორის პატარა დეპრესია არის. ეს ნაოჭები იმდენად მკაფიოდ არ არიან გამოსახული, რომ ვენტრულ საგდულზე მათ ღარები შეესაბამებოდეთ, როგორც ეს ჩვეულებრივად ხდება. ამ მხრივ გამო-ნაკლისს მხოლოდ ერთი ნიმუში წარმოადგენს, რომელსაც კარგად ემჩნევა დორზულ საგდულზე ნაოჭები, ხოლო ვენტრულზე ღარები.

კომისურა ლატერულ კიდეებზე ტალღისებურია და უხვევს ჯერ დორზულ და შემდეგ ვენტრულ საგდულისკენ. ფრონტული კიდის კომისურა კუთხე-დია, სუსტად გამოსახული დეპრესიით.

ყველა ნიმუშს ეტყობა მკვეთრი კონცენტრული ზრდითი ხაზები.

აღწერილი ნიმუშები ძალიან უახლოვდებიან *Terebratula Stutzii* Haas-ის მიერ აღწერილ და დასურათებულ ნიმუშებს. ეს სახელწოდება შეცვლილი იყო Rollier-ს მიერ იმ საფუძველზე, რომ უკვე ცნობილი არის *Terebratula Stutzii*, de Tribolet სენ-სულპისის ქვედა ოქსფორდულიდან, რომელიც სულ სხვა ჯგუფს ეკუთვნის.

Rollier უწოდა *Terebratula Stutzii*-ს—*Terebratula Haasi* მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი ფორმა უკვე *Andreae*-ს მიერ იყო აღწერილი. მაგრამ სინამდვილეში *Terebratula Haasi* *Andreae*—წარმოადგენს *Megerlea*-ს ან კიდევაც *Zellania* (იხ. Rollier, Synopsis part III, გვ. 219).

აღწერილი ნიმუშები ემსგავსებიან *Terebratula Haasi*-ს ნიჟარის საერთო მოხაზულობით, დორზულ საგდულზე ნაოქების ხასიათით და თხემის და დელტიდიუმის მოყვანილობით. მაგრამ მცირეოდენი განსხვავება მაინც არსებობს აღწერილ ნიმუშებსა და *Terebratula Haasi*-ს შორის, რომელიც გამოიხატება იმაში, რომ ჩემ ნიმუშებს ნიჟარის ფრონტული კიდე უფრო თხელი აქვთ, ვიდრე ზემოთ აღნიშნულ სახეს. ეს განსხვავება *Terebratula Haasi*-ს სახის ცვალებადობის ფარგლებს არ სცილდება. მართლაც, თუ გადავაგლებთ თვალს *Haas*-ის [ტაბ. XI, სურ. 1—18 (22)], ან Lorient-ის [ტაბ. X, სურ. 40—41 (34), ტაბ. VI, სურ. 46—51 (35)] მიერ აღწერილ ნიმუშებს, თვალში გვეცემა ამ სახის დიდი ცვალებადობა ნიჟარის მოყვანილობის და სისქის მხრივ. *Haasi*—(22) *Terebratula Stutzii*-ს დახასიათებაში, სწორედ აღნიშნავს ასეთ ცვალებადობას, როგორც დამახასიათებელს ამ სახისთვის.

ამ მხრივ რამდენადმე საექვოს წარმოადგენს ჩემთვის *Lorient*-ის მიერ დასურათებული ნიმუში [ტაბ. XXVII, სურ. 15 (36)], რომელიც თითქმის სავსებით წლიური მოხაზულობის არის და განირჩევა *Terebratula Haasi*-ს სხვა ნიმუშებისაგან.

ავტორები აღნიშნავენ დიდ მსგავსებას *Terebratula Haasi* Rollier-ს *Terebratula dorsoplicata* (Suess) Eud. *Delongchamps*-თან. სამწუხაროდ მე ამის შემოწმება არ შემიძლია, რადგან ხელთ მხოლოდ *Rollier* Synopsis..., მაქვს, რომელშიც ამ სახის სურათი მოყვანილი არ არის.

Terebratula Haasi Rollier გავრცელებულია შვეიცარიაში ოქსფორდულში და ზედა კალოვიურში.

სა და უ რ ო ბ ა დაღვერულა—კალოვიურ—ოქსფორდული. ხირხონისი ოქსფორდული. შესწ. ნიშ. რ. ციხვი 16.

Terebratula aff. *pelagica* Rollier

ტაბ. V, სურ. 5

ზ ო მ ე ბ ი

ს ი გ რ ძ ე	. გ ა ნ ი	ს ი ს ქ ე
44, 5mm	33,5 mm	20,4 mm
?	38, "	24,5 "

ჩემ მასალაში ორი ცუდად დაცული ნიმუში არის, რომელთაგან ერთს მთლიანად აქვს მოტეხილი ფრონტული კიდე, ხოლო მეორე მთლიანია, მაგრამ დორზული საგდული ჩაჭყლეთილი აქვს.

შედარებით კარგად დაცული ნიმუში წაგრძელებულია და ოვალურ-პენტაგონური მოყვანილობისაა. ვინაიდან დორზული საგდული დეფორმულია, მის გამობურცულობაზე ძნელია რაიმეს თქმა, მაგრამ მაინც ჩანს, რომ იგი უფრო ბრტყელია, ვიდრე ვენტრული. უკანასკნელი მეტად არის გამოზნექილი და მას აქვს სქელი და ძლიერ მოკაუჭებული თხემი. თხემს მორგვალელებული ლატერული კიდეები ახასიათებს. ფორამენი დიდი და ოვალური. დელტიდიუმი არ ჩანს, მაგრამ, ვინაიდან ფორამენი თითქმის დორზული საგდულის თხემს ეხება, იგი არ უნდა იყოს მაღალი. დორზულ საგდულზე ორი, საშუალო სიმძლავრის ნაოჭი არის, რომლებიც დაშორებული არიან ერთი-მეორისგან და გამოყოფილი სუსტად გამოსახული სინუსით. უკანასკნელი ძალიან ფართოა. ლატერული კიდეების კომისურა თხემიდან დაწყებული ჯერ ვენტრულ საგდულისკენ უხვევს, ხოლო შემდეგ უეცრად მოუხვევს დორზულ საგდულისკენ და უკვე ფრონტულ კიდეზე იგი ტალღისებური ხდება.

ნიმუშებს ეტყობა სუსტად გამოსახული კონცენტრული ზრდითი ხაზები და ნიჟარის წერტილოვანი სტრუქტურა.

აღწერილი ნიმუშები საერთო მოყვანილობით, ნაოჭების განლაგებით, თხემის და ფორამენის მოყვანილობითა და ფრონტული კიდის მოხაზულობით ძალიან უახლოვდებიან *Terebratula pelagica* Rollier (22. გვ. 124. ტაბ. V XI, სურ. 13—15). უკანასკნელი ცნობილი იყო ლიტერატურაში *Terebratula Rollieri* Haas-ის სახელწოდებით რომელსაც *Rollier-2* (50 გვ. 233) შეუცვალა სახელი იმ საფუძველზე, რომ იგი ტიპიურ *Terebratula Rollieri* არ ჰგავს. ამ ახალ სახეში მან შეიყვანა Haas-ის ნიმუშები (ტაბ. 16, სურ. 13—15), რომელნიც თვით Haas-ს განსაზღვრული ჰქონდა, როგორც *Terebratula Rollieri*. აღწერილი ნიმუშები განსხვავდებიან *Terebratula pelagica*-საგან უფრო დიდი ზომით.

ისინი რამდენადმე ემსგავსებიან მოისევეის მიერ აღწერილ და დასურათებულ *Terebratula aff. breviostris* Stag.-ს (39. გვ. 104, ტაბ. XI, სურ. 5—7), მაგრამ მისგან განსხვავდებიან დორზული საგდულის ნაკლები სისქით, ნაოჭებს შორის უფრო ბრტყელი დეპრესიის არსებობით და უფრო მოკლე თხემით.

ასეთსავე შორეულ მსგავსებას გვიჩვენებენ ჩემი ნიმუშები *Terebratula aff. Andelotensis* Haas-თან (22. გვ. 114 ტაბ. XIV, სურ. 1—9 და გვ. 114, ტაბ. XVI, სურ. 9—16). ეს ფორმა უფრო პატარა ზომის არის, მას უფრო მოკლე თხემი აქვს და, რაც მთავარია, იგი უფრო მორგვალელებული მოყვანილობის არის და უდიდესი სიგანე ნიჟარას შუაში აქვს, მაშინ, როდესაც ჩემ ნიმუშებს ასეთი ფრონტულ კიდესთან აქვს.

თითქმის ასეთივე განსხვავება არსებობს ჩემ ნიმუშებსა და *Terebratula Rollieri* Haas შორის (22 გვ. 124, ტაბ. XVII, სურ. 1—8). უკანასკნელი უფრო ფართოა, ვიდრე ჩემი ნიმუშები, მისი თხემი უფრო სუსტია, დორზული საგდულის ნაოჭები უფრო ახლოს არიან განლაგებული ერთი-მეორისთან და არ არიან ისე მკაფიოდ გამოსახული, როგორც ეს აღწერილ ნიმუშებშია.

როგორც შედარებიდან ჩანს, ყველაზე უფრო ჩემი ნიმუშები *Terebratula pelagica* Rollier-ს უახლოვდებიან, მაგრამ, ვინაიდან მათ შორის თვალსაჩინო განსხვავება არსებობს (დიდი ზომა), ამიტომ მე ჩემ ნიმუშებს ამ ფორმას მხოლოდ მიახლოებით ვაქუთვნებ.

Terebratula pelagica Rollier ცნობილი არის შვეიცარიის არგოვიულიდან.

სადაურობა. ყვირილის ხეობა. 100—150 მ. ზევით ლუზიტანიური კირქვებიდან-კიმერიჯული. შესწ. ნიმ. რიცხვი—2.

Terebratula Zieteni de Loriol

1878. *Terebratula Zieteni* Loriol, Zone à, Amm. tenuilobatus, p. 168, pl. XXIII, fig. 8—12.

1893. „ „ Haas, Brachiopodenfauna, S. 129 T. XVIII, Fig. 7—11

1905. „ cf „ Krumbeck, Brachiopoden u. Mollusken d. Grand-
arienkalkes, S. 86, T. IX (II), Fis. 8. a, b, c.

1910. *Terebratula Zieteni* Наливкин, II. Brachiopoda, стр. 3, таб I, рис. II

1918. „ „ Rollier, Synopsis..., part III, p. 241

1934. „ „ Моисеев, Брахиоподы..., стр. 110, таб. XIII,
рис. 9—12.

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
37 mm	29,5 mm	19 mm
36,4 „	30,5 „	21,5 „
32,5 „	25,5 „	17 „
30 „	24 „	17 „

ჩემს კოლექციაში ამ სახის რამდენიმე კარგად დაცული ნიმუში არის, რომელთაგანაც ზოგს შერჩენილი აქვს ნიჟარა, ხოლო ზოგიერთი კი შიგაქალაპოტს წარმოადგენს. ნიმუშები ოვალური მოყვანილობის არიან, უფრო გრძელი, ვიდრე განიერი. დორზული საგდული შედარებით ბრტყელია, ხოლო ვენტრული გამოზურცული. თხემი სქელია და გადაზნექილი. მასზე დიდი, რგვალი და ირიბად ჩამოკვეთილი ფორამენია. დელტიდიუმი ფართოა და მოკლე. თხემს მორგვალეული ლატერული ქედები ახასიათებს.

დორზულ საგდულზე ფრონტულ კიდესთან ახლოს, ნიმუშებს ორი სუსტად გამოსახული ნაოჭი აქვთ.

ორ ნიმუშს დორზულ საგდულზე ნაოჭების მაგივრად, ქედისებური ამაღლებები აქვს, რომლებსაც დიდ საგდულზე ერთი მთლიანი სინუსი შეესაბამება.

კომისურა ლატერულ კიდეებზე თითქმის სწორხაზობრივია, ხოლო წინა კიდესთან იგი ჯერ ვენტრულ საგდულისკენ უხვევს და შემდეგ დორზული-სკენ. ფრონტულ კიდეზე კომისურა სუსტად ტალღისებურია.

ნიმუშებს ძალიან სუსტად გამოსახული კონცენტრული ზრდითი ხაზები და რადიალური შტრიხები ეტყობათ. აღწერილი ნიმუშები ძალიან უახლოვდებიან *Terebratula Zieteni* de Loriol ნიჟარის მოხაზულობით, სისქით, თხემის,

ფორამენის და დელტიდიუმის მოყვანილობით, მაგრამ ოდნავ განსხვავდებიან მისგან ფრონტული კილით. აღწერილ ნიმუშებში, *Terebratula Zieteni*-სთან შედარებით, დორზული საგდულის ნაოქები უფრო სუსტად არიან გამოსახული და უფრო ახლოს არიან ერთი-მეორესთან განლაგებული, რაც შეეხება ისეთ ნიმუშებს, რომლებსაც ნაოქების მაგივრად დორზულ საგდულზე ქედისებური ამალღება აქვთ, უკანასკნელი უფრო ვიწროა, ვიდრე, ეს Haas-ის მიერ დასურათებულ *Terebratula Zieteni*-ს ზოგიერთ ნიმუშს აქვს.

ჩემი აზრით, აღწერილი ნიმუშები თამამად შეიძლება მივაკუთვნოთ *Terebratula Zieteni* de Loriol-ს მით უფრო, რომ როგორც ლიტერატურიდან ჩანს, ეს სახე აერთებს ფორმებს, რომლებსაც დორზულ საგდულზე ზოგჯერ აქვთ ნაოქები, ზოგჯერ კი მათ მაგივრად ქედისებური ამალღებაა, რომელიც სხვადასხვა სიფართის არის.

ჩემი ნიმუშები საერთო მოყვანილობით *Terebratula bisuffarcinata*-ს უახლოვდებიან (22. გვ. 187. ტაბ. XVIII, სურ. 1—6), მაგრამ განსხვავდებიან მისგან ნაკლებ გამობურცული დორზული საგდულით, უფრო სქელი და მეტად გადაზნექილი თხემით და ბევრად უფრო სუსტი ნაოქებით, თუმცა ამ უკანასკნელი ნიშნის მიხედვით Favre-ის მიერ დასურათებული *Terebratula bisuffarcinata*-ს (14. გვ. 78, ტაბ. IX, სურ) ძალიან ახლოს დგას ჩემ ნიმუშებთან, მაგრამ იგი მეტად პენტაგონური მოყვანილობის არის და თხემი მას უფრო მოკლე და ნაკლებად მოკაუჭებული აქვს.

Terebratula Zieteni de Lor. გვხვდება გერმანიაში და იურის მთებში კიმერიჯულში, ყირიმში და ჩრდ. კავკასიაში ლუზიტანიურში.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა . ხირხონისი ოქსფორდული. შ ე ს წ . ნ ი მ . რ ი ც ხ ვ ი — 6 .

Terebratula Zieteni de Lor. var. nov.

ზ ო მ ე ბ ი

ს ი გ რ ძ ე	გ ა ნ ი	ს ი ს ქ ე
26 mm	20,5 mm	12, 4 mm

ხელთ მაქვს ერთი კარგად დაცული ნიმუში, რომელსაც მთლიანად აქვს შერჩენილი ნიჟარა. ნიმუში ოვალური მოყვანილობის არის, შედარებით ბრტყელი დორზული საგდულით და გამობურცული ვენტრულით. თხემი არ არის მაღალი. იგი სქელია და მოკაუჭებული. მას ირიბად ჩამოკვეთილი დიდი და ოვალური ფორამენი აქვს. თხემს მორგვალელებული ლატერული კიდეები ახასიათებს. დელტიდიუმი დაბალია და ფართო.

კომისურა თითქმის სწორხაზობრივია, ხოლო ფრონტული კილის ოდნავ ცალღისებური.

ნიმუში საესებით გლუვია და მხოლოდ მკაყიოდ გამოსახული კონცენტრული ზრდითი ხაზები ეტყობა. ჩანს ნიჟარის წერტილოვანი სტრუქტურა.

აღწერილი ნიმუში ძალიან უახლოვდება *Terebratula Zieteni* de Loriol საერთო მოყვანილობით და სისქით, მაგრამ განსხვავდება მისგან თხემის და ფორამენის მოყვანილობით და ფრონტული კილის მოხაზულობით. თუმცა უკანასკნელი ნიშანი არ არის ვადამწყვეტი და როგორც წინა აღწერიდან დაეინახეთ, *Terebratula Zieteni*-ს ფრონტული კიდე ცვალებადი მოხაზულობის არის

უფრო მნიშვნელოვანია განსხვავება თხემის მოყვანილობასა და ფორამენს- შორის. როგორც უკვე აღწერაში აღნიშნული იყო, აღწერილ ნიმუშს ნაკლებად მოკაუჭებული თხემი და ირიბად ჩამოკვეთილი დიდი ფორამენი აქვს.

Terebratula Zieleni-სათვის სწორედ საწინააღმდეგოა დამახასიათებელი- ძლიერ მოკაუჭებული თხემი, რომელზედაც ვერტიკალურად ჩამოკვეთილი ფორამენი არის.

მართალია, ნალიეკინს დასურათებული აქვს ამ სახის ერთი ნიმუში, რომელსაც თითქმის ისეთივე აღნიშვნის თხემი აქვს, როგორც აღწერილ ნიმუშს (41, გვ. 1, ტაბ. № სურ., 18), მაგრამ მას ფორამენი უფრო პატარა აქვს და რგვალი, თუმცა ირიბად ჩამოკვეთილი.

რაც შეეხება *Terebratula Rollicri*-ს Haas-ის მიერ აღწერილ და დასურათებულს (22. გვ. 124, ტაბ. XVII, სურ. 1—8), რომელიც ძალიან მსგავსია *Terebratula Zieteni*-ს, იგი განსხვავდება ჩემი ნიმუშისგან დიდი ზომის, მეტად მოკაუჭებული თხემით, უფრო პენტაგონური მოხაზულობით და ძლიერ კლაკნილი კომისურით.

ს ა დ ა უ რ ბ ა. ხირხონისი. ოქსფორდული. შესწ. ნიმ. რიცხვი—1.

Terebratula sp.

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
30 mm	23 mm	12 mm
21 "	18 "	9 "
20 "	16 "	9,5 "
17,5 "	15 "	9 "

ჩემ მასალაში ოთხი მორგვალო-ოვალური ან ოდნავ სამკუთხი მოყვანილობის ნიმუში არის, რომლებსაც დაცული აქვთ ნიჟარა. ყველა ნიმუში ერთნაირი სიდიდის არ არის. ერთი ნიმუში დიდია, ხოლო დანარჩენი სამი პატარა და, როგორც ჩანს, ამ ფორმის ახალგაზრდა ეკზემპლარებს უნდა წარმოადგენდნენ.

ნიმუშები ბრტყელია, თითქმის თანაბრად გამობერილი საგდულელებია, თუმცა დორზული საგდული მეტად ბრტყელია, ვიდრე ვენტრული. თხემი მოკლეა, ამართული და თითქმის არ არის მოკაუჭებული, მისი ლატერული კიდეები მორგვალეულია. ფორამენი და დელტიდიუმი არ არის დაცული. უდიდესი სისქე ნიმუშებს კლიტის კიდის ახლოს აქვთ, ფრონტულ კიდეზე საგდულეები უერთდებიან ერთი მეორეს მახვილი კუთხით.

კომისურა მარტივია და სწორხაზობრივი, როგორც ლატერულ, ისე ფრონტულ კიდეებზე. მხოლოდ დიდ ნიმუშზე იგი ფრონტულ კიდეზე ოდნავ ტაღლისებურია, ამ ნიმუშს დორზულ საგდულზე ძნელად შესამჩნევი ორი ნაოკის ნასახი აქვს, რომლებიც წინა კიდის ფარგლებს არ სცილდებიან.

ნიმუშები სავსებით გლუვი არიან და მათ მხოლოდ კონცენტრული ზრდითი ხაზები ეტყობათ.

აღწერილი ნიმუშები არც ერთი ცნობილი ზედა იურული სახის იდე- ნტური არ არიან და უახლოვდებიან საერთო სისქით და მარტივი კომისურის.

მოყვანილობით, მხოლოდ მოსიევის მიერ აღწერილ და დასურათებულ *Terebratula aff. dorsoplicata* Deslongchamps (39. გვ. 98. ტაბ. IX, სურ. 44—47). ეს ფორმა უფრო ოვალური მოყვანილობის არის და დორზული საგდული უფრო გამობურცული აქვს.

მოსიევის აღწერიდან ჩანს, რომ ჩემი ნიმუშები უფრო უახლოვდებიან ძირითად სახეს, რომელსაც ფართო-ფრონტული კიდე აქვს, რომელზედაც ოდნავ შესამჩნევი ნაოქების ნასახია. ვინაიდან მე არ მაქვს ხელთ *Terebratula dorsoplicata*-ს არც ერთი დასურათებული ნიმუში, ამიტომ მე ნამდვილ მსგავსებაზე ვერაფერს ვიტყვი. ამის გამო თავს ვიკავებ საკითხის საბოლოოდ გადაწყვეტისაგან. შესაძლებელია, რომ ჩემი ნიმუშები *Terebratula dorsoplicata*-ს ეკუთვნიან ან წარმოადგენენ მის ახალ ვარიეტეტს. ახალი სახის არსებობაც არ არის გამორიცხული.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა. ცხანისის მიდამოები. ლუზიტანიური. შესწ. ნი მ. რ ი ც ხ ე ი 4.

გვარი **DICTYOTHYRIS** Douvillé 1879

Dictyothyris bathiensis Rollier var. **minor** nov. var.

ტაბ. V, სურ. 8

ზ ო მ ე ბ ი

ს ი გ რ ძ ე	გ ა ნ ი	ს ი ს ქ ე
9,5 mm	8,4 mm	6 mm

ჩემ მასალაში არის ამ გვარის ერთი კარგად დაცული ნიმუში, რომელსაც შერჩენილი აქვს მთლიანად ნიჟარა. ნიმუში მორგვილო-ჰენტაგონური მოყვანილობის არის, საგდულები თითქმის თანაბრად არიან გამობერილი ან და ვენტრული უფრო მეტად.

თხემი მაღალია და ამოშვერილი, მისი წვერო ოდნავ არის გადაზნექილი დორზული საგდულისკენ. ფორამენი პატარა არის და რგვალი. მას კარდინალურ კიდიდან კარგად განვითარებული დელტადიუმი ესაზღვრება. ეს უკანასკნელი ფართოა და დაბალი. თხემს სუსტად გამოსახული ლატერული ქედები ახასიათებს, რომლებიც ცრუ არეას ჰქმნიან. ვენტრულ საგდულზე ორი გამომშვერილი ნაოქია, რომლებიც თხემიდან იწყებიან. მათ შორის მოთავსებულია საკმაოდ ღრმა და ფართო სინუსი. ნაოქებს და სინუსს დორზულ საგდულზე ორი ღარი და ერთი შუაქედი შეესაბამებათ, რომლებიც საგდულის ორი მესამედის სიგრძე-ე გრძელდებიან თხემისკენ.

კომისურა ნიმუშის ლატერულ კიდეებზე სწორხაზობრივია, ხოლო ფრონტულ კიდეზე ძლიერ ტალღისებური. ნიჟარა მოკაზმულია ძალიან წვრილი რადიალური წიბოებით. ისინი იწყებიან თხემიდან, სადაც ოდნავ შესამჩნევი არიან და წინა კიდისკენ უფრო მსხვილდებიან. მათი რიცხვის დათვლა ძალიან ძნელია.

გარდა რადიალური წიბოებისა, ნიჟარას მკვეთრად გამოსახული კონცენტრული ზრდითი ხაზები აქვს. ასეთი ხაზები ჩემ ნიმუშზე 6-მდე დაითვლება. ზრდითი ხაზების რადიალურ წიბოებთან გადაკვეთის ადგილას ბორცვის მსგავარი გამსხვილება ჩნდება.

აღწერილი ნიმუში საერთო მოყვანილობით, ორივე საგდულზე ნაოჭებისა და სინუსების განლაგებით და თხემის მოხაზულობით ძალიან უახლოვდება Davidson-ის მიერ აღწერილ და დასურათებულს *Dictyothyris coarctata* Park. (*Terebratula coarctata* Park. 7. გვ. 59, ტაბ. XIII, სურ. 14—15) Davidson-ის ფორმას Rollier-მ ახალი სახელი უწოდა—*Dictyothyris bathiensis* იმ საფუძველზე, რომ იგი ტიპიურ Parkinson-ის ფორმას არ ჰგავს და, მისი აზრით, წარმოადგენს გარდამავალს *Dictyothyris subreticulata* და ნამდვილი *Dictyothyris coarctata*-ს შორის.

ჩემი ნიმუში განსხვავდება *Dictyothyris bathiensis*-სგან უფრო პატერა ზომით. და ნაკლები სისქით. გარდა ამისა *Dictyothyris bathiensis* დორზული საგდულის ნაოჭი და სინუსები თხემიდან იწყებიან, ხოლო ჩემ ნიმუშზე ისინი თხემიდან მოშორებით ჩნდებიან. რაც შეეხება ვენტრულ საგდულს, ჩემ ნიმუშს მასზე უფრო სუსტად გამოსახული შუა სინუსი და ნაოჭები ახასიათებს. *Dictyothyris bathiensis* ნიჟარას ეკლები ახასიათებს, რომლებიც მილისებური არიან და განლაგებული სიგრძივად საგდულზე. ისინი კონცენტრული ზრდითი ხაზებით იკვეთებიან. ასეთი რამ ჩემ ნიმუშს არ ეტყობა, ხოლო, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მასზე ჩანს რადიალური წიბოების და ზრდითი ხაზების გადაკვეთის ადგილას ოდნავ შესამჩნევი ხორკლები. შესაძლებელია, რომ ხორკლები უფრო გამოშვებული იყვნენ და შემდეგ მოცდნენ.

აღწერილი ნიმუში ნიჟარის მოყვანილობით ჰგავს *Dictyothyris Bentleyi* Morris (7. გვ. 58, ტაბ XIII, სურ. 9—10, 11), მაგრამ უკანასკნელი განსხვავდება ჩემი ნიმუშისგან უფრო დიდი ზომით, გლუვი ნიჟარით, ბევრად უფრო მოკაუჭებული თხემით და უფრო მკაფიოდ გამოსახული ნაოჭებით და სინუსებით. თუმცა აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ Haas-ს და Petri-ს მიერ დასურათებული ამ სახის ნიმუშზე (20, ტაბ. XI, ს. 1) ნაოჭებიც და სინუსებიც ძალიან სუსტი არიან, მაგრამ სამაგიეროდ თხემი ბევრად უფრო გრძელია, ვიდრე ჩემ ნიმუშს აქვს, და თვით Davidson-ის მიერ დასურათებულ *Dictyothyris Bentleyi*-ზე ჩანს.

რაც შეეხება ისევ Davidson-ის მიერ დასურათებულ ნიმუშს (ტაბ. XIII, სურ. 15), რომელსაც იგი *Dictyothyris coarctata*-ს ვარიეტეტად სთვლის Rollier-ს აზრით, იგი ტიპიური *Dictyothyris subreticulata*-ს წარმოადგენს. ეს უკანასკნელი განსხვავდება ჩემ ნიმუშისაგან ნიჟარის უფრო მორგვალეული მოყვანილობით, მეტი სისქით, უფრო სუსტად გამოსახული ნაოჭებით და სინუსებით. *Dictyothyris Bentleyi*-სვე უნდა მიეკუთვნოს, ჩემი აზრით Quenstedt-ის მიერ აღწერილი და დასურათებული *Terebratula coarctata laevis* (48, გვ. 494, ტაბ. 66, სურ. 24), რომელიც თითქმის იდენტურია Davidson-ის ნიმუშის (ტაბ. XIII, სურ. 9—10). მცირეოდენი განსხვავება შესაძლებელია თხემის მოყვანილობაში იყოს.

როგორც ვხედავთ ამ ვრცელი ანალიზიდან, ჩემი ნიმუში, მიუხედავად საკმაოდ დიდი განსხვავებისა, მაინც ყველაზე ახლოს *Dictyothyris bathiensis* Roll. უახლოვდება, ხოლო მათ შორის არსებული განსხვავებანი-

არ მგონია, რომ ამ სახის ვარიაციის ფარგლებს სცილდებოდეს. ამის გამო მე ვფიქრობ, რომ ჩემ მიერ აღწერილი ნიმუში *Dictyothyris bathiensis* Roll. ახალ ვარიეტეტს წარმოადგენს.

Dictyothyris bathiensis გავრცელებულია ინგლისში ზედა ბათურში (Grande Oolithe) და იშვიათად ოქსფორდულში. სადაურობა—ბაჯიხევი. ოქსფორდულის ზედა ნაწილი—ლუზიტანიური. შესწ. ნიმ. რიცხვი—1.

ოჯახი ZEILLERIDAE Rollier 1915—1919 (Syn. WALDHEIMIA Douville 1880)

გვარი ZEILLERIA Bayle 1878

Zeilleria humeralis Roemer

1858. *Terebratula pentagona* Quenstedt, Der Jura, S. 749, t. 91 F. 1-4
 1864. „ *humeralis* Seebach, Der Hannoverische Jura, S. 88
 1870. *Terebratula (Waldheimia) humeralis* Loriol, Royer, Tomlbeek, Formation Jurassique. p. 414 pl, XXV, f. 21—27
 1878. *Waldheimia humeralis* Loriol. Zone à Amm tenuilobatus, v. 175,
 1893. *Zeilleria humeralis* Loriol, Fossiles de Tonnerre, p. 162, pl. XI. f. 16
 1920. „ „ Rollier, Synopsis..., pas. IV, v. 318

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
17,6 mm	16 mm	10 mm
16 „	13 „	8,5 „

ჩემ მასალაში ორი კარგად დაცული ნიმუში არის, რომელთაგან ერთს შთლიანად აქვს დაცული ნიჟარა, ხოლო მეორეს ნაწილობრივად. ნიმუშები შორგვალელებული ან ოდნავ ოვალური მოყვანილობის არიან. ნორმულად სქელი. დორზული საგდული ბრტყელია, ხოლო ვენტრული შედარებით გამოზურცული. თხემი მოკლეა და ძლიერ მოკაუჭებული. მას პატარა და რგვალი ფორამენი აქვს. დელტიდიუმი მალაღია და შედარებით ფართო, საერთოდ იგი ცუდად ჩანს. თხემს ძალიან სუსტად გამოსახული ლატერული ქედები ახასიათებს.

კომისურა ძალიან მარტივია და როგორც ლატერულ, ისე ფრონტულ კიდევებზე თითქმის სწორხაზობრივია.

ნიმუშები სავსებით გლუვი არიან და მხოლოდ მკაფიოდ გამოსახული კონცენტრული ზრდითი ხაზები ეტყობათ.

დორზულ საგდულზე კარგად ჩანს შუა დორზული სეპტა, რომელიც თხემიდან ერთ მესამედზე გრძელდება. ნიჟარაზე ჩანს წერტილოვანი სტრუქტურა.

აღწერილი ნიმუშები ძალიან უახლოვდებიან *Waldheimia (Zeilleria) humeralis* Roemer ნიჟარის საერთო მოყვანილობით, თხემის და ფორამენის მოხაზულობით და შუა დორზული სეპტის არსებობით, ხოლო განსხვავდებიან მისგან უფრო შორგვალელებული ფრონტული კიდიით, და ნაკლებად გამოსახული თხემის ლატერული ქედებით. გაცილებით უფრო მეტია განსხვავება Loriol, Royer და Tombeck-ის *Terebratula (Waldheimia) humeralis*-თან (37. გვ. 414, ტაბ. XXV, სურ. 21—27). ეს ფორმა უფრო შორგვალელებულია, მას ფსევდო არეის ნიშანიც აქვს, მაგრამ მაინც საერთო ჰაბიტუსით ჩემი ნიმუშები ემსგავსებიან მას.

როც შეეხება *Terebratula pentagona*-ს, რომელიც Loriol-ს *Waldheimia humeralis* სინონიმიკაში აქვს მოქცეული, იგი განსხვავდება ჩემი ნიმუშებისაგან ფრონტულ კიდეზე ნაოქების არსებობით.

როგორც ჩანს ანალიზიდან, *Waldheimia humeralis* სახელით აერთებენ საკმაოდ განსხვავებულ ფორმებს, რომლებსაც საერთო აქვთ მოყვანილობა და თხემის აღნაგობა. ამის გამო ბუნებრივია, რომ ჩემი ნიმუშები, მიუხედავად მცირეოდენი განსხვავებისა, ამ სახეს მივაკუთვნოთ, რადგან *Waldheimia (Zelleria) humeralis* საკმაოდ ცვალებადი ფორმაა.

ჩემი ნიმუშები საერთო მოყვანილობით რამდენადმე უახლოვდებიან *Waldheimia friesenensis* Schröder-ს, მაგრამ მისგან მკვეთრად განსხვავდებიან უფრო ბრტყელი დორზული საგდულით, ნაკლებად სქელი და მაღალი თხემით და დაუნაოქებელი ფრონტული კილით.

Waldheimia (Zelleria) humeralis ცნობილია დას. ევროპაში კალოვიურში, ლუზიტანიურში და კიმერიჯულში.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა. დაღვერულა. კალოვიურ-ოქსფორდული. შ ე ს წ. ნ ი მ. რ ი ც ხ ვ ი—2.

Zelleria? kokkosensis Moisseiev

(ტაბ. VI, სურ. 1—2)

1934. *Terebratula kokkosensis* Моисеев, Брахиоподы., стр. 119 таб. XV рис. 1—8

ზ ო მ ე ბ ი

ს ი გ რ ძ ე	გ ა ნ ი	ს ი ს ქ ე
47 mm ?	39,5 mm	22 mm
48 " ?	43 "	21 "
35,5 "	34 "	15 "

სამი დიდი ზომის ნიმუში მაქვს, რომელთა შორის ორი ძალიან დიდია, როგორც ეს ზომებიდან ჩანს, ხოლო მესამე შედარებით უფრო პატარა.

ნიმუშები გატეხილი არიან და თხემი მხოლოდ ერთს, პატარა ნიმუშს აქვს შერჩენილი. მიუხედავად ცუდი დაცულობისა ნიმუშებს მაინც ეტყობათ დამახასიათებელი ნიშნები, რომელთა მიხედვით მათი განსაზღვრა შესაძლებელია. ნიმუშები მორგვეალო ან ოვალური მოყვანილობის არიან, თითქმის თანაბრად გამობერილი საგდულეებით, ან ვენტრული, უფრო მეტად არის გამობურცული. თხემი, რომელიც მხოლოდ ერთ ნიმუშს აქვს დაცული, ამაღლებულია და წვეტიანი. დელტიდიუმი და ფორამენი არ ჩანს. კომისურა თითქმის სწორხაზობრივია ან ფრონტულ კიდეზე იგი ოდნავ ტალღისებურია.

ნიმუშებს მკაფიოდ ეტყობათ წვრილი რადიალური შტრიხები, რომელთა შორის ზოგი უფრო მსხვილია და ზოგი კი წვრილი.

რადიალური შტრიხების ასეთი განლაგება უკეთ ჩანს დორზულ საგდულეზე, ვიდრე ვენტრულზე.

ნიმუშებს ეტყობათ დორზულ საგდულეზე საკმაოდ გრძელი შუა სეპტა.

გარდა რადიალური შტრიხებისა, ნიმუშებს მკაფიოდ გამოსავალი კონცენტრული ზრდითი ხაზები აქვთ.

ჩემი ნიმუშები თითქმის სავსებით იდენტურია *Terebratula kokkosensis* Moisseiev, რომლისაგან განსხვავდებიან მხოლოდ, უფრო ვიწრო და თხელი ფრონტული კიდიით. ეს განსხვავებაც ისპობა თუ შევადარებთ ჩემ პატარა ნიმუშს მოისეიევის ნიმუშს (ტაბ. XY, სურ. 5. 6, 7, 8). მიუხედავად ასეთი იდენტურობისა ერთგვარ გაუგებრობას იწვევს ის, რომ ყველა ჩემ ნიმუშს აქვს შუა დორზული სეპტა, რაც მოისეიევის ფორმას არ ეტყობა და აღწერაშიც არ აქვს მოხსენებული მისი არსებობა.

შესაძლებელია, რომ სეპტა *Terebratula kokkosensis*-აც აქვს, მაგრამ იგი გარედან-ნიჟარაზე არ ჩანს და მოისეიეს ეს ნიშანი შეუმჩნეველი დარჩა, ან იგი მას სათანადო მნიშვნელობას არ ანიჭებს. როგორც ჩანს ამ უკანასკნელი გარემოებით აიხსნება მოისეიევის უყურადღებობა სეპტის არსებობისადმი. ეს ჩანს იქიდან, რომ მას აღწერილი აქვს ერთი ფორმა *Terebratula ex. gr. immannis* Zeusch (39. გვ. 119, ტაბ. XIX, სურ. 1—7), რომელსაც მკაფიოდ ეტყობა სეპტა დორზულ საგდულზე. ჩემი აზრით ეს ნიმუშიც *Zeilleria*-ს უფრო უნდა წარმოადგენდეს, ვიდრე *Terebratula*-ს.

Terebratula ex. gr. immannis Zeusch. სიდიდით, სეპტის არსებობით და საერთო მოყვანილობით უახლოვდება ჩემ ნიმუშებს, მაგრამ იგი განსხვავდება მათგან უფრო მეტი სისქით, ფრონტულ კიდესთან იგი უფრო ფართოა და მას აქვს თხემიდან მოყოლებული ლატერული ქედი, რომელიც ჩემ ნიმუშებს არ ახასიათებს.

რაც შეეხება *Terebratula kokkosensis* Moisseiev-ს მე ვფიქრობ, რომ იგი *Zelleria*-ს უნდა ეკუთვნოდეს და არა *Terebratula*-ს. ყოველ შემთხვევაში მე ამ საკითხს კითხვითი ნიშნით ვტოვებ.

Terebratula kokkosensis ნაპოვნია ყირიმში ლუზიტანიურში, ჩრ. კავკასიაში—ზედა იურაში.

სადა უ რ ო ბ ა. სოფ. წონა, ლუზიტანიური. შ. ე. ს. წ. ნ. ი. მ. რ. ი. ც. ხ. ე. ი.—3.

Zeilleria subbucculenta Chapuis et Dewalque

1882. *Waldheimia (Zeilleria) subbucculenta* Haas u. Petri, Die Brachiopoden, S. 291, T, XIV F 22,24; Taf. XV, Fis. 1—4, 15—17.

1900. *Zeilleria subbucculenta* Greppin, Des environs de Bale p. 166, pl. XVII, fig. 11; pl. XVIII, fig. 5

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
22,3 mm	18 mm	10,4 mm
17,5 "	16 "	8 "

მე ორი ნიმუში მაქვს, რომელთაგან ერთი ოვალური ან ოდნავ პენტაგონური მოყვანილობის არის, ხოლო მეორე პატარაა, უფრო მორგვალეული და ნაწილობრივ ვატეხილი. მას თხემის ნაწილი აქვია.

5. გეოლოგიის ინსტიტუტის შრომები, ტ. IV (IX)

ჩემი აღწერა შედარებით კარგად დაცულ ნიმუშს შეეხება. მას ნაწილობრივ შერჩენილი აქვს ნივარა. ორივე საგდული თითქმის თანაბრად არის გამობურცული, ან დორზული ოდნავ უფრო ბრტყელია. თხემი მალაღია და ნისკარტისებურად მოკაუჭებული, მასზე ოვალური მოყვანილობის ფორამენი არის, რომელიც თითქმის დორზული საგდულის თხემს ეხება. დელტიდიუმი არ არის დაცული. თხემს კარგად აქვს განვითარებული ლატერული ქედები. ამ უკანასკნელებსა და კიდის კიდეს შორის ჩაღრმავებული და გლუვი არე არის.

დორზულ საგდულზე ძალიან სუსტად გამოსახული ორი ნაოქის ნასახი არის, რომლებიც მხოლოდ ფრონტულ კიდესთან ახლოს ჩანან. პატარა ნიმუშს ნაოქები არ უჩანს. ლატერული კიდის კომისურა თითქმის სწორხაზობრივია, ხოლო ფრონტულ კიდესთან ახლოს, იგი ჯერ ვენტრულ საგდულისკენ უხვევს, შემდეგ კი ისევ ფრონტულ კიდისკენ და იქ იგი ტალღისებურია.

პატარა ნიმუშის კომისურა თითქმის მთელ თავის სიგრძეზე სწორხაზობრივია და მხოლოდ ფრონტულ კიდეზე იგი ოდნავ ტალღისებურია.

ნიმუშები სავსებით გლუვი არიან და მხოლოდ კონცენტრული ზრდითი ხაზებით ხასიათდებიან. დიდ ნიმუშს სუსტად გამოიახული შუა დორზული სეპტა აქვს.

აღწერილი ნიმუშები ყველაზე მეტად *Waldheimia (Zeillera) subbucculenta* Chapuis et Dewalque-ს ჰგვანან. მსგავსება ეხება ნივარის საერთო მოხაზულობას, თხემის და ფორამენის მოყვანილობას, საერთო სისქეს და თხემის ლატერულ ქედების არსებობას. მიუხედავად ასეთი დიდი მსგავსებისა, ჩემი ნიმუშები მკირეოდნად მაინც განსხვავდებიან ზემოაღნიშნულ ფორმისაგან ფრონტული კიდის მოხაზულობით. ჩემ ნიმუშებს იგი შედარებით უფრო ფართო და მორგვალებული აქვს ვიდრე ეს Greppin-ის მიერ დასურათებულ ნიმუშს ახასიათებს (18, გვ. 166 ტაბ. XVII, სურ. II ტაბ. XVIII, სურ. 5) სამაგიეროდ Haas-ი და Petri-ს ნიმუშებთან შედარებით ჩემი ნიმუშების ფრონტული კიდე უფრო მახვილია. უკანასკნელი განსხვავება ეხება Haas-ი და Petri-ს მიერ დასურათებულ *Waldheimia (Zeillera) subbucculenta*-ს ნიმუშებსაც (ტაბ. XIV, სურ. 22—24). ეს ნიმუშები ბევრად უფრო სქელებია, ვიდრე ჩემი, უფრო ფართო და სქელი ფრონტული კიდე აქვთ. რაც შეეხება იმავე ავტორების მიერ დასურათებულ ნიმუშებს ტაბ. XV, სურ. 15—17), ისინი თითქმის იდენტური არიან აღწერილი ფორმის.

Zeillera Walcotti Dav.-სგან, რომელიც უახლოვდება *Waldheimia (Zeillera) subbucculenta*-ს, ჩემი ნიმუშები განსხვავდებიან ბევრად უფრო ნაკლები სისქით და ბრტყელი ფრონტული კიდით. უკანასკნელი *Zeillera Walcotti*-ს ძალიან სქელი აქვს და გაბრტყელებული. *Waldheimia (Zeillera) subbucculenta* Chap. et Dew. საკმაოდ ფართო ვერტიკალური გაგრძელებით სარგებლობს და გვხვდება დას. ევროპაში (შვეიცარია, გერმანია, საფრანგეთში) ბაიოსურიდან—კალოვიურამდე.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა . ბირხონისი. ოქსფორდული. შესწ. ნი მ, რ ი ც ხ ვ ი—2.

Zeilleria Kandelakei n. sp.

(ტაბ. VI, სურ. 3,4)

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
11,7 mm	8,5 mm	5 mm
16,5 "	13 "	6 "
20 "	18 "	9,5 "
27 "	23,5 "	13,7 "

ჩემ მასალაში ამ სახის 12 ნიმუშია, რომელთაც მორგვალო-პენტაგონური, ან ოდნავ წაგრძელებული მოყვანილობა აქვთ. ნიმუშები შედარებით ცუდად არიან დაცული. ვენტრული საგდული მათ გამობურცული აქვთ, ხოლო დორზული უფრო ბრტყელია. ზოგი ნიმუში დეფორმაციის გამო ასიმეტრიულია. თხემი მაღალია და ოდნავ გადაზნექილი. ფორამენი დიდი და რგვალი. დელტიდიუმი მაღალია და ვიწრო. ზოგიერთ ნიმუშზე და მომეტებულად დეფორმულებზე ჩანს, რომ ვენტრული საგდულის ნაწილი კლიტის კიდესთან გადმოკეცილია დორზულ საგდულზე.

ვენტრულ საგდულზე ბრტყელი, საშუალო სიგანის სინუსი არის, რომელიც მხოლოდ ფრონტულ კიდეზე ჩანს და საგდულის დანარჩენ ნაწილზე არ გადადის. დორზულ საგდულზე სინუსს მცირეოდენი ამალემა შეესაბამება, რომელიც ისევე, როგორც სინუსი, წინა კიდეს შორს არ სცილდება.

კომისურა ლატერულ და ფრონტულ კიდეებზე ტალღისებურია.

ყველა ნიმუშს მეტ-ნაკლებად კარგად გამოსახული აქვს შუა დორზული სეპტა, რომელიც ზოგჯერ ძალიან გრძელია.

ახალგაზრდა ნიმუშები უფრო ბრტყელი არიან და სინუსი მათ არ ეტყობათ. კომისურა მთელ სიგრძეზე ერთ სიბრტყეში არის. რაც შეეხება თხემის მოყვანილობას და სეპტას, იგი ისეთივეა, როგორც დიდ ნიმუშების. ნიმუშებს კონცენტრული ზრდითი ხაზები აქვთ და ძალიან წვრილი რადიალური შტრიხები. ეს უკანასკნელები მხოლოდ ნიჟარის დაცულ ნაწილებზე ჩანან.

აღწერილი ნიმუშები ნიჟარის საერთო მოყვანილობით უახლოვდებიან *Terebratula coteau* Dav. მაგრამ მისგან განსხვავდებიან შუა დორზული სეპტის არსებობით, უფრო ამართული თხემით და უფრო ვიწრო სინუსით გარდა ამისა იმ ნიმუშებს, რომლებიც ყველაზე მეტად უახლოვდებიან აღწერილ ფორმას დორზული საგდული, თხემთან უფრო გამობურცული აქვს.

შორეული მსგავსება არსებობს ჩემ ნიმუშებსა და *Terebratula valfinensis* de Loriol შორის (30. გვ. 337, ტაბ. XXXVI, სურ. 13--18), მაგრამ ეს უკანასკნელი უფრო მორგვალო-პენტაგონური მოყვანილობის არის, უდიდესი სიგანე მას ნიჟარის შუა სიგრძეზე აქვს და, გარდა ამისა, *Terebratula valfinensis* არ აქვს შუა სეპტა და თხემი ძალიან სქელია და მოკაუჭებული.

სხვა ცნობილ ზედა იურულ ფორმებს ჩემი ნიმუშები არ უახლოვდებიან. ზემოთ მოხსენებულ სახეებისაგან კი საგრძნობლად განსხვავდებიან ბევრი ნიშნით და პირველ რიგში სეპტის არსებობით.

სადა ურობა ს. წონა. 100—150 *mi* ზემოთ ლუზიტანიური კირქვებიდან—კიმერჯული? შესწ. ნიმ. რიცხვი—18.

Zeilleria sp. nov.?

ტაბ. VI, სურ. 5

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
31 mm	29 mm	19 mm

მე ხელთ ერთი, შედარებით ცუდად დაცული ნიმუში მაქვს, რომელსაც თხემი და ფრონტული კიდე ნაწილობრივ მოტეხილი აქვს. საგდულები თითქმის თანაბრად აზიან გამოზურცული, თუმცა ვენტრული მაინც უფრო გამოზურცულია. ნიმუშს უდიდესი სისქე საგდულების შუაში აქვს. თხემის ნაწილი სქელია, მაგრამ, ვინაიდან იგი მთლიანად არ არის დაცული, ამიტომ ვერც ფორამენის და ვერც დელტიდიუმის მოყვანილობაზე ვერაფერს ვიტყვი. ის კი ჩანს, რომ თხემს მორგვალეული ლატერული კიდეები ახასიათებს.

გვერდითი კომისურა თითქმის სავსებით სწორხაზობრივია, ხოლო ფრონტულ კიდეზე იგი ტალღისებურად უნდა უხვევდეს დორზულ საგდულისკენ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ფრონტული კიდე არ არის მთლიანად დაცული, მაგრამ იმ ნაწილზე, რომელიც შერჩენილია, ჩანს კომისურის გადახრა დორზულ საგდულისაკენ.

ნიმუშს მკაფიოდ ეტყობა კონცენტრული ზრდითი ხაზები, რომლებიც წინა კიდეგან დალიან მკვეთრი და ხშირი არიან. გარდა კონცენტრული ხაზებისა, ნიმუშზე ლუპით ჩანს ძალიან წვრილი რადიალური შტრიხები.

ნიქარის დაცულ ნაფლეთებზე ჩანს მისი წერტილოვანი სტრუქტურა. ნიმუშს ახასიათებს მოკლე შუა დორზული სეპტა.

აღწერილი ნიმუში არც ერთ ცნობილ ზედა იურულ ფორმას არ უახლოვდება და ჰგავს მხოლოდ ლიისურ *Terebratula punctata* Sow. var. *carinata* Trauch. (53. გვ. 69, ტაბ. 11, სურ. 56). მსგავსება ეხება ნიქარის საერთო მოყვანილობას, შუა დორზული სეპტის არსებობას და წვრილი რადიალურის შტრიხებს. მაგრამ, სამაგიეროდ ჩემი ნიმუში განსხვავდება მისგან უფრო დიდი სისქით, შედარებით უფრო სქელი თხემით და ამ უკანასკნელზე ლატერული ქედების უქონლობით.

ჩემი ნიმუში, როგორც ჩანს, ახალ სახეს უნდა წარმოადგენდეს, მაგრამ უფრო გადაწყვეტით ამის თქმა მე მიჭირს, რადგან ხელთ მხოლოდ ერთი ნიმუში მაქვს და ისიც არა სრული.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა . თედლეითი-კალოვიურის ფუძე. შ ე ს წ . ნ ი მ . რ ი ც ხ ე ი — 1

Zeilleria Lorioli sp. nov.

(ტაბ. VI სურ. 6).

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
31 mm	27,7 mm	17 mm
29 "	27 "	16,5 "
26,7 "	24 "	15,5 "
26 "	23 "	14 "

ჩემ მასალაში რამდენიმე საკმაოდ კარგად დაცული ნიმუში არის, რომელთაც მორგვალო-პენტაგონური მოყვანილობა აქვთ. ნიმუშები შიგა კალაპორტებს წარმოადგენენ, თუმცა ზოგიერთ მათგანს შერჩენილი აქვს ნიჟარის თხელი ფენა.

ვენტრული საგდული გამობურცულია, ხოლო დორზული შედარებით უფრო ბრტყელია. თხემი მაღალია, სქელი და ძლიერ მოკაუჭებული. ფორამენი დიდი და რგვალი. დელტიდიუმი პატარა არის. იგი მხოლოდ ერთ ნიმუშზე ჩანს მკაფიოდ. თხემს სუსტად გამოსახული ლატერული ქედები ახასიათებს.

კომისურა ყველა ნიმუშს ლატერულ კიდეებზე სწორხაზობრივი აქვს. ფრონტული კიდის კომისურა ტალღისებურია და მხოლოდ ერთ ნიმუშზე იგი ძლიერად არის შეკრილი დორზულ საგდულში და თითქმის რკალისებური მოხაზულობის არის.

ყველა ნიმუშს დორზულ საგდულზე მოკლე შუა სეპტა აქვს, რომელიც თხემიდან, საგდულის ერთ მესამედზე გრძელდება. ნიმუშები გლუვი არიან და მხოლოდ კონცენტრული ზრდითი ხაზები ახასიათებს.

ჩემი ნიმუშები ზედა იურულ ფორმებიდან ყველაზე მეტად *Terebratula Baltzeri* Haas უახლოვდება (22. გვ. 36, ტაბ. XIX, სურ. 11—14), ისინი ემსგავსებიან მას ნიჟარის საერთო მოხაზულობით, სისქით და თხემისა და ფორამენის მოყვანილობით.

Haas გაერთიანებული აქვთ *Terebratula Baltzeri*-ს სახელწოდების ქვეშ ნიმუშები, რომელთა ფრონტული კიდის კომისურა ან ძალიან სუსტად ტალღისებურია ან და ჩანს ფრონტული კიდის ორნაოკიანობა. ეს ნაოკები წინა კიდის ფარგლებს არ სცილდებიან.

მიუხედავად საკმაოდ დიდი მსგავსებისა, მე მაინც ვერ მივაკუთვნებ აღწერილ ნიმუშებს *Terebratula Baltzeri* Haas, რადგან მათ მკაფიოდ გამოსახული შუა დორზული სეპტა აქვთ, რაც Haas-ის ფორმას არ ეტყობა და არც აღწერილნი ჩანს, რომ მას იგი ახასიათებდეს.

მეორე მხრივ Loriol-ი აღწერს და ასურათებს *Terebratula aff. Baltzeri* Haas (36, გვ. 264, ტაბ. XXVII, სურათი 20), რომელსაც დორზული საგდულზე აქვს შუა დორზული სეპტა. ეს ფორმა განსხვავდება ჩემს მიერ აღწერილი ნიმუშებისაგან მხოლოდ დორზული საგდულის ნაკლები სისქით და ამასთან დაკავშირებით უფრო ბრტყელი ფრონტული კილით.

Loriol-ის ფორმა, ვინაიდან მას კარგად გამოსახული სეპტა აქვს, მიღებული კლასიფიკაციით *Zeilleria*-ს გვარში ხვდება და მისი Haas-ის სახესთან დაახლოება არ შეიძლება. ჩემი ნიმუშები კი, როგორც ვნახეთ, მის ემსგავსებიან და ამიტომ მე Loriol-ის ფორმას ახალ სახედ გამოვყოფ და ჩემ ნიმუშებსაც მას ვაკუთვნებ.

Terebratula aff. Baltzeri გავრცელებულია შეეცარის ოქსფორდულ ნაღებებში.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა . ხ ი რ ხ ო ნ ს ი . ო ქ ს ფ ო რ დ უ ლ ი . შ ე ს წ . ნ ი მ . რ ი ც ხ ვ ი — 6 .

Aulacothyris impressa Bronn.

1850. *Terebratula bernardina?* d'Orbigny, Prodrôme p. 377
 1851. *Terebratula impressa* Davidson, British oolith brachiopoda, p. 33,
 pl. VI fig. 9, 10
 1856/58. *Terebratula impressa bernardina* Oppel, Juraformation, S. 608
 1868. " *impressa* Quenstedt, Des Jura, S. 575. Taf.
 73, F. 2—8
 1899. *Aulacothyris impressa* Loriol, Jura bernois p. 175, pl. VI f. 42
 1900. " Loriol, Jura lédnien, p. 137, pl. VI fig. 52
 1920. " „Rollier, Synopsis., part VI p 355

ზომები

სიგრძე	განი	სისქე
20,5 mm	14,5 mm	10,3 mm
16,3 "	14,5 "	10 "
15,5 "	10,4 "	8,5 "
12 "	10 "	6 "

ჩემ მასალაში ამ სახის რამდენიმე შიგა კალაპოტი არის, რომლებიც არ არიან საკმაოდ კარგად დაცული. ნიმუშები წაგრძელებულ-ოვალური მოყვანილობის არიან ან ოდნავ პენტაგონური. ვენტრული საგდული ძლიერ არის გამობურცული. ეს გამობურცულობა თხემთან უფრო მეტია და იგი გრძელდება ქედისებურად თითქმის ფრონტულ კიდემდე. ამ უკანასკნელთან ვენტრული საგდული ნორმულად არის გამობურცული.

დორზული საგდული სავსებით ბრტყელია და გამობურცულობა მას მხოლოდ თხემთან ეტყობა. მას შუაში საკმაოდ ღრმა სინუსი აქვს, რომელიც თხემთან იწყება და ფრონტულ კიდემდე გრძელდება. თხემი ამაღლებულია, გამობერილი და ძლიერ მოკაუჭებული. მას მკაფიო ლატერული ქედები ახასიათებს. ფორამენი პატარა არის და რგვალი. ნიმუშების ცუდი დაცულობის გამო დელტიდიუმი არც ერთს არ უჩანს. ეს კიდევ შეიძლება იმით აიხსნას, რომ თხემი ძლიერ არის მოხრილი. ლატერული კიდების კომისურა თითქმის სწორხაზობრივია, ხოლო ფრონტული კიდის—რკალისებური.

ყველა ნიმუშს დორზულ საგდულზე შუა სეპტა ეტყობა, რომელიც ზოგიერთებზე თითქმის წინა კიდეს აღწევს.

ნიმუშები გლუვი არიან. მათ ეტყობათ მხოლოდ კონცენტრული ზრდითი ხაზები და ნიჟარის დაცულ ნაწილებზე წერტილოვანი სტრუქტურა.

აღწერილი ნიმუშები ძალიან უახლოვდებიან *Aulacothyris impressa* Bronn-ს ნიჟარის საერთო მოხაზულობით, სისქით და თხემისა და ფორამენის მოყვანილობით, მაგრამ ჩემი ნიმუშები განსხვავდებიან მისგან უფრო ვიწრო და ღრმა სინუსით და ამის გამო უფრო ვიწრო რკალისებური ფრონტული კიდით. თუმცა უნდა ითქვას, რომ ეს უკანასკნელი ყველა ნიმუშში არ არის ერთნაირად ვიწრო. მე სავსებით ღეთანხმები Loriol (33. გვ. 177), რომელიც უარყოფს d'Orbigny-ს მიერ გამოყოფილ ახალ სახეს *Terebratula bernardina*-ს, რო-

მელიც ამ ავტორის აღწერილი აქვს ოქსფორდულ ნალექებიდან. L. Oriol-ის პირადი დაკვირვებით ეს ორი ფორმა იდენტურია და მისი აზრით *Terebratula bernardina*-ს განსხვავებანი *Aulacothyris impressa*-ს¹ ვარიეტეტის ფარგლებს არ აღწევს.

Rollier-ც d'Orbigny-ზე დაყრდნობით, აცალკევებს *Aulacothyris bernardina* d'Orbigny-ს *Aulacothyris impressa*-საგან, იმ საფუძველზე, რომ პირველს ფრონტული კიდე უფრო ვიწრო აქვს, ვიდრე მეორეს. ამის გამო Rollier Quenstedt-ის ნიმუშებსაც ათავსებს *Aulacothyris impressa*-ში, ხოლო L. Oriol-ის — *Aulacothyris bernardina*-ში, რაც შეეხება Davidson-ის *Terebratula impressa*-ს, მისი შეხედულებით, ეს სულ სხვა სახეს უნდა წარმოადგენდეს.

ჩემი აზრით, L. Oriol-ი სავსებით სამართლიანად აერთებს ორივეს ერთ სახეში, რადგან, მართლაც მხოლოდ ფრონტული კიდის მოყვანილობა არ შეიძლება ჩაითვალოს სახის დამახასიათებლად. ამას საუკეთესოდ ადასტურებენ ჩემი ნიმუშები, რომლებსაც, ერთნაირ დამახასიათებელ ნიშნებთან ერთად, ზოგჯერ უფრო ვიწრო და ზოგჯერ უფრო ფართო ფრონტული კიდე აქვთ.

აღწერილი ნიმუშები თხემის მოყვანილობით და სისქით უახლოვდებიან *Zeilleria lituanica* Boden-ს (2. გვ. 73 (195) ტაბ. VIII, სურ. 7—11), მაგრამ მისგან მკვეთრად განირჩევიან ნიჟარის ნაკლები სიგანით, უფრო ვიწრო ფრონტული კიდით, უფრო ღრმა სინუსით და ნაკლებად გამოსახული თხემის ლატერული ქედებით.

Aulacothyris impressa ცნობილია დას. ევროპაში ოქსფორდულში.

ს ა და უ რ ო ბ ა . ბ ა ჯ ი ხ ე ვ ი . ოქსფორდულის ზედა ნაწილი-ლუზიტანიური? დადგერულა, კალოვიურ-ოქსფორდული. ქრისტესი, ოქსფორდული.

შ ე ს წ . ნ ი მ . რ ი ც ხ ვ ი 5 .

Aulacothyris aff. *pala* v. Buch

ტაბ. IV, სურ. 7.

ზ ო მ ე ბ ი

ს ი გ რ ძ ე	გ ა ნ ი	ს ი ს ქ ე
13 mm	9,4 mm	7,5 mm

ერთი კარგად დაცული პატარა ზომის ნიმუში მაქვს, რომელიც წაგრძელებული პენტაგონური მოყვანილობის არის. ნიმუშს თითქმის სავსებით მოცლილი აქვს ნიჟარა და იგი მხოლოდ აქა-იქ ნაფლეთების სახით არის დაცული. დორზული საგდული ძლიერ არის გამოზურცული. ეს გამოზურცულობა თხემიდან იწყება და გრძელდება ფრონტულ კიდემდე ქედისებურად. ამ ქედისებურ ამალლებას, რამდენადმე შებრტყელებული ზედაპირი აქვს.

დორზული საგდული ბრტყელია. მას აქვს სუსტად გამოსახული სინუსი, რომელიც დასაწყისში — თხემთან შეუმჩნეველია, ხოლო ფრონტულ კიდესთან იგი უფრო ღრმადდება. თვით ფრონტული კიდე ვიწროა და მოკვეთილი.

თხემი ამალლებულია, სქელი და ძლიერ მოკაუჭებული. მას პატარა და რგვალი ფორამენი აქვს. დელტიდიუმი არ არის დაცული. თხემს მკაფიოდ გა-

¹ *Aulacothyris impressa* ოქსფორდულშია და ნაპოვნია *Aulacothyris bernardina*-ს გვერდით

მოსახული ლატერული ქედები ახასიათებს. კომისურა სწორხაზობრივია მხოლოდ ფრონტულ კიდეზე სუსტად უხვევს ვენტრულ საგდულისკენ.

ნიმუში გლუვია და მხოლოდ კონცენტრული ზრდითი ხაზები ეტყობა.

დორზულ საგდულზე გრძელი შუა სეპტა ჩანს, რომელიც თითქმის აღწევს ფრონტულ კიდეს.

აღწერილი ნიმუში საერთო მოხაზულობით და თხემის მოყვანილობით ყველაზე მეტად მოისევეის მიერ აღწერილ *Aulacothyris pala* v. Buch-ს უახლოვდება (39. გვ. 154, ტაბ. XIX, სურ. 64—67), მაგრამ მისგან განსხვავდება ნაკლები სისქით, უფრო ბრტყელი დორზული საგდულით და უფრო ვიწრო და თხელი ფრონტული კიდით.

ჩემი ნიმუში საერთო მოხაზულობით აგრეთვე *Aulacothyris Geisingensis* Oppel-ს ემსგავსება, რომელსაც შეცდომით *Aulacothyris pala*-ს აკუთვნებენ (49. გვ. 353), მაგრამ *Aulacothyris Geisingensis*-ს უფრო ფართო ნიქარა აქვს, რომელიც ფრონტულ კიდესკენ კიდევ უფრო ფართოვდება, რაც შეეხება დორზული საგდულის სინუსის, იგი ძალიან არა მკაფიოდ არის გამოსახული. ასევე თხემიც უფრო სქელია აღწერილ ნიმუშთან შედარებით. ეს სახე დასურათებული აქვს Quenstedt-ს (47. გვ. 493, ტაბ. 66, სურ. 20, 10).

ასევე საერთო მოყვანილობით ჩემი ნიმუში ცოტათი უახლოვდება Davidson-ის მიერ აღწერილ და დასურათებულ ბაიოსურ *Terebratula corinata* Lam. ეს მსგავსება ეხება მხოლოდ ნიმუშებს, რომლებიც დასურათებული აქვს ინგლისელ ავტორს (ტაბ. IV, სურ. 13—14), მაგრამ მათ შორის განსხვავება საკმაოდ თვალსაჩინოა.

Davidson-ის ფორმის ეს ნიმუშები უფრო ოვალური მოყვანილობის არიან, თხემი ბევრად უფრო ამბლღებულია და მის ძალიან მკაფიო ლატერული ქედები ახასიათებს. ფრონტული კიდე ერთ შემთხვევაში უფრო მორგვალბულია, ხოლო მეორე შემთხვევაში უფრო ფართო. ამრიგად, როგორც ანალიზიდან დაიჩინახეთ, ყველაზე მეტად ჩემი ნიმუში *Aulacothyris pala*-ს უახლოვდება, მაგრამ მაინც მათ შორის მნიშვნელოვანი განსხვავება არსებობს. *Aulacothyris pala* v. Buch ცნობილია ალპების ზედა დოგერიდან და გერმანიის კალოვიურიდან. ჩრდილო კავკასიაში იგი აღწერილია შუა კალოვიურიდან.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა. ხირხონისი, ოქსფორდული. შე ს წ. ნ ი მ. რ ი ც ხ ე ი — 1.

Aulacothyris sp.

ზ ო მ ე ბ ი

ს ი გ რ ძ ე	გ ა ნ ი	ს ი ს ქ ე
20 mm	18,5 mm	9 mm

ერთი ცუდად დაცული ნიმუში მაქვს, რომლის ზუსტი განსაზღვრა ძნელია. დორზული საგდული ბრტყელია, ხოლო ვენტრული გამობურცული. თხემი სქელია და მოკაუჭებული. ფორამენი პატარა არის და რგვალი. დელტიდიუმი არ ჩანს. საერთოდ, გაქყლეთის გამო, ვენტრული საგდულის თხემის ნაწილი ძლიერ არის გადაზნექილი დორზული საგდულისკენ და გაცილებით უფრო

სქელია, ვიდრე სინაზდვილეში უნდა იყოს. დორზულ საგდულზე ფართო და ოდნავ ჩაზნექილი დებრესია არის, რომელიც თითქმის თხემიდან იწყება.

ვენტრულ საგდულზე დებრესიას შეესაბამება ამაღლება, რომელსაც, როგორც ჩანს, შუაში ჩაღრმავება უნდა ჰქონოდა, რომელიც გვერდებიდან შემოსაზღვრული იქნებოდა ქედებით.

ვენტრული საგდული დეფორმაციის გამო რამდენადმე შეცვლილია და ამიტომ მისი აღნაგობა მკაფიოდ არ ჩანს. ნიმუშს ფრონტული კიდე მოკვეთილი აქვს. დორზულ საგდულზე ჩანს გრძელი შუა სება. ნიჟარის დაცულ ნაწილებზე ჩანს მისი წერტილოვანი სტრუქტურა.

ეს ნიმუში არც ერთ ცნობილ ზედა იურულ ფორმას არ უახლოვდება გარდა *Waldheimia (Aulacothyris) lituanica* Boden-ის (2. გვ. 73/195, ტაბ. VIII, სურ. 7—II). მათ შორის მსგავსება დამყარებულია ნიჟარის საერთო მოხაზულობაზე და დებრესიის სიდიდეზე. აღწერილი ნიმუშის დეფორმაცია ართულებს შედარებას, მაგრამ მე მაინც ვფიქრობ, რომ იგი შეიძლება მოთავსდეს *Aulacothyris lituanica* Boden-ის ჯგუფში. მისი უფრო ზუსტი განსაზღვრა შეუძლებელია.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა. ქრისტესი—ოქსფორდული. შესწ. ნიმ. რიცხვი—1.

Aulacothyric sp. div.

ჩემ მასალაში რამდენიმე ცუდად დაცული ნიმუში არის, რომლებიც ან დეფორმული ან გატეხილი არიან. მათი სახემდე დაყვანა ძნელია. ნიმუშების ზომები დაახლოებით შემდეგია: სიგრძე 18,5 mm — 14 mm

განა 15 mm—10 mm და სისქე 14 mm — 6,6 mm

ყველანი (ორი ნიმუშის გამოკლებით) ძალიან სქელებია. აქვთ დორზულ საგდულზე ღრმა და ვიწრო სინუსი და გრძელი შუა სება. თხემი სქელია და მოკაუჭებული; მასზედ, როგორც ჩანს ირიბად ჩამოკვეთილი დიდი და რგვალი ფორამენი არის.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა — ქორთა. ქრისტესი. ოქსფორდული. შესწ. ნიმ. რიცხვი—8.

ოჯახი TEREBRATELLIDAE King 1850.

გვარი TEREBRATELLA d'Orbigny, 1847.

Terebratella Nunui sp. nov.

ზ ო მ ე ბ ი

ს ი გ რ ძ ე	გ ა ნ ი	ს ი ს ქ ე
10 mm	10 mm	5 mm
10 "	10 "	5 "
15 "	13,5 "	9 "

მე ხელთ საში ნიმუში მაქვს, რომელთაგან მხოლოდ ერთი, პატარა ნიმუში, მთლიანად არის დაცული, დანარჩენი ორი კი გატეხილია. მიუხედავად ამისა

მათ მაინც უჩანთ დამახასიათებელი ნიშნები. ყველას შერჩენილი აქვს ნიჟარა, რომელსაც მორგვალო-პენტაგონური მოყვანილობა აქვს. ერთი ნიმუში ღიღია, როგორც ეს ზემოდ მოყვანილი ზომებიდან ჩანს, ხოლო ორი პატარა ნიმუში უდავოდ ამავე ფორმის ახალგაზრდა ნიმუშებს წარმოადგენენ. ჩემი აღწერა დიდ ნიმუშს შეეხება.

დორზული საგდული ბრტყელია, ხოლო ვენტრული გამობურცული. მას სქელი და ოდნავ გადაზნექილი თხემი აქვს, რომლის წვერზე დიდი და რგვალი ფორამენი არის. თხემს მკაფიოდ გამოსახული ლატერული ქედები ახასიათებს, რომლებიც კარდინალურ კიდესთან ერთად ცრუ არეას ჰქვნიან. ცრუ არეას ზედაპირი გლუვია და ჩაზნექილი. დელტიდიუმი პატარა არის და საზღვრავს ფორამენს კლიტის კიდიდან. იგი, როგორც ჩანს, ორფირფიტოვანია.

ფრონტული კიდე მორგვალეებულა და სქელი. მართალია, იგი ნაწილობრივ მოტეხილია, მაგრამ მაინც იმდენად არა, რომ მასზე წარმოდგენა არ გვეკონდეს. ცხადია, რომ ახალგაზრდა ნიმუშებს ფრონტული კიდე ჯერ კიდევ თხელი აქვთ. ვენტრულ საგდულზე თხემიდან წინა კიდემდე ამოღლება გადის, რომლის ზედაპირი მორგვალეებულა, ან მასზე ოდნავ შესამჩნევი დებრესია გადის.

ნიჟარა მოკაზმულია წვრილი რადიალური წიბოებით, რომლებიც თხემის წვერიდან იწყებიან. წიბოები ხშირად გაორებას განიცდიან, ან და მათ შორის ახალი, დამატებითი, წიბო ჩნდება. წიბოების რიცხვი დაახლოებით 30 უდრის. ვენტრული საგდულის შუა ამოღლებაზე წიბოები უფრო ფართო წიბოთა შორის ლარებით არიან დაშორებული და შედარებით უფრო სქელები არიან.

ამ სახის ახალგაზრდა ფორმებს წიბოების რიცხვი ნაკლები აქვთ, რადგან მათი გაორება ყოველთვის თხემიდან არ იწყება. მათი რიცხვი დაახლოებით 20 უდრის. ამ ნიმუშებს სივრცე და სივრცე ერთნაირი აქვთ, ისინი უფრო ბრტყელებია და ფრონტული კიდე, როგორც უკვე აღვნიშნე, თხელია და მორგვალეებულა. რაც შეეხება ვენტრული საგდულის შუა ამოღლებას, რომელიც ჯერ კიდევ სუსტია, იგი ისეთივეა, როგორც დიდ ნიმუშს აქვს განვითარების ახალგაზრდა სტადიაში.

ყველა ნიმუშს აქვს კარგად განვითარებული კონცენტრული ზრდითი ხაზები.

ერთ ნიმუშზე გაშლიფვის შემდეგ გამოჩნდა გრძელი ხელის აპარატი ტიპიური ამ გვიარისათვის და შუა დორზული სეპტა.

აღწერილი ნიმუშები უახლოვდებიან ცარცული *Terebratella pectita* Sow-ს, თხემის მოყვანილობით, ფორამენის მოხაზულობით, დელტიდიუმიტ და წაგრძელებული ფორმით, მაგრამ მისგან გამოირჩევიან უფრო წვრილი წიბოებით, მეტად მოლუნული საკეტის კიდით, ბევრად უფრო ბრტყელი დორზული საგდულთ და უფრო ნაკლებ მკაფიოდ გამოსახული ცრუ არეით (იხ. Davidson-ი 7. გვ. 26, ტაბ. 111, სურ. 29, 33). Davidson-ს დასურათებული აქვს ამ სახის მრავალი ნიმუში, საიდანაც ჩანს თუ რამდენად ცვალებადია *Terebratella pectita* მოყვანილობის მხრივ. ჩემი ნიმუშები უახლოვდებიან მხოლოდ ტაბ. 111,

სურ. 30, 31 დასურათებულ ნიმუშს და ზემოთ აღნიშნული განსხვავება სწორედ მათ შეეხება.

რაც შეეხება იქვე ტაბულაზე ნიმუშებს სურ. 29, 30, 33, ისინი, ჩემი ნიმუშების საწინააღმდეგოდ, უფრო ფართო არიან, ვიდრე გრძელი; ორივე საგდული მათ თითქმის თანაბრად გამობერილი აქვთ. თხემი უფრო აშვერილია და საკეტის კიდე უფრო გრძელი.

ნიქარის მოხაზულობით Davidson-ის ეს ნიმუშები უფრო გვანან ჩემ პატარა, ახალგაზრდა ნიმუშებს, ვიდრე მოზრდილს, მაგრამ Davidson-ის ნიმუშები ზრდადამთავრებულ ფორმებს წარმოადგენენ.

იგივე სახე აღწერილი და დასურათებული აქვს d'Orbigny-ს, მაგრამ მისი ნიმუშები ჩემ ნიმუშებთან შედარებით, ბევრად უფრო მორგავლებულია, დორზული საგდული გამობურცული აქვს და მასზე არა ღრმა დეპრესია არის. თხემი წვრილია და დელტიდიუმი უფრო მაღალია (45. გვ. 120, ტაბ. 517. სურ. 16—20). რაც შეეხება წიბოებს, ისინი უფრო მსხვილები არიან და მათ მახვილი ზედაპირი აქვთ.

უფრო დიდი განსხვავება არსებობს ჩემს ნიმუშებსა და *Terebratella hemisphaerica* Sow-ს შორის, რომელიც ისევ Davidson-ს აქვს შესწავლილი და დასურათებული (7. გვ. 64, ტაბ. XIII, სურ. 17, 18). ნიმუში ძალიან პატარა არის და, ჩემი აზრით, ამ სახის ახალგაზრდა ფორმას უნდა წარმოადგენდეს, რადგან მას ზრდის დამთავრების ნიშნები არ ეტყობა. ფრონტული კიდის მოყვანილობით იგი ჩემ ახალგაზრდა ეკზემპლარებს უახლოვდება, ხოლო საერთო მოყვანილობით კი მოზრდილს. ჩემ ნიმუშებთან შედარებით *Terebratella hemisphaerica*-ს თხემი ბევრად უფრო გრძელი და მოკაუჭებული აქვს, ვენტრულ საგდულზე მას შუა ამოღლება არ ეტყობა და ფორამენი არა თხემის წვერში აქვს, როგორც ეს ჩემ ნიმუშებშია, არამედ მის ქვემოთ. რაც შეეხება საკეტის კიდეს Davidson-ის ფორმას იგი უფრო სწორი აქვს.

როგორც ანალიზიდან დავინახეთ აღწერილი ნიმუშები საგრძნობლად განსხვავდებიან ზემოთ აღნიშნული სახეებიდან. სხვა არც ერთ ზედა იურულ ფორმას ასინი არ უახლოვდებიან, ამის გამო მე ისინი გამოვყავი, როგორც ახალი სახე.

ს ა დ ა უ რ ო ბ ა . ბ ა ჯ ი ხ ე ვ ი , ო ქ ს ფ ო რ დ უ ლ ის ზ ე დ ა ნ ა წ ი ლ ი , ლ უ ზ ი ტ ა ნ ი უ რ ი .
შ ე ს წ . ნ ი მ . რ ი ც ხ გ ი — 3 .

შესწავლილი Brachiopod-ების სტრატეგრაფიული და გეოგრაფიული გავრცელება
 Стратиграфическое и географическое распространение изученных брахиопод

ს ა ნ ე ე ბ ი — В и д ы	გავრცელება საქართველოში Распространение в Грузии			გავრცელება საქართველოს გარეთ Распространение вне Грузии	
	სადურობა Местонахождение	ნალექები Осадки	სტრატეგრაფ. დონე Стратиграф. урв.	სადურობა Местонахождение	სტრატეგრაფ. დონე Стратиграф. урв.
1	2	3	4	5	6
1 <i>Rhynchonella arolica</i> Opp. et Waag.	დაღვერულა ლრამულას მარცხ. ნაპირი ცხანარის მიდამოები თედელეთი Дагверуღა Левый берег Гра- муღა Окрестности Цха- ნარღ Теделети	თიხიან-ქვიშიანი ფა- სიესი მასივი კირქვები მსხვილმარცვლოვან- ნი ქვიშაქვა Глинисто-песч. фацღა Массивные изве- стняки Крупнозерн. пес- чаники	კალოვ.-ოქსფორდუ- ლი? ლუზიტანიური კალოვიურის ფუძე Келловей-окс- форд? ლუზიტანიური Низы келловея	შვეიცარია და სა- ვოია ჩრდილო კავკასია Швейцарღა и Са- воя Сев. Кавказ	კიმერიჯული (Opp. tenuilobatus ზონა) ოქსფორდული (არ- გოვიური) ლუზიტანიური Кимерღдж (зона Opp. tenuilobatus) Оксфорд ლუზიტანიური
2 <i>Rhynchonella lacunosa</i> Quenstedt	ბაჯიხევის მიდამოე- ბი დაღვერულა Окрестности Бад- ჯიხევი Дагверуღა	მასივი კირქვები თიხიანი ქვიშაქვები Массивные изве- стняки Глинистые песча- нистая фацღა კირქვიანი ქვიშაქვე- ბი	ოქსფორდულის ზე- და ნაწილი ლუზიტანიური? კალოვ.-ოქსფორდუ- ლი? Верхи оксфорда ლუზიტანიური? Келлов.-оксфорд?	შვეიცარია, შვაბეთი Швейцарღა, Шва- бня	ლუზიტანიური და კიმერიჯული ლუზიტანიური Кимерღдж
3 <i>Rhynchonella Thurmanni</i> Voltz.	ქორთა, ქრისტესი, ხირხონისი Корта, Кристесв. Хирхониса	Известковые пес- чаники	ოქსფორდული Оксфорд	დასავლეთ ვერობა Зап. Европа	ოქსფორდული Оксфорд

1	2	3	4	5	6
4 <i>Rhynchonella aff. corallina</i> Leym	დაღვერულა ბაჯისხევის მიდამოები დაღვერულა Окрестности Бад- жихеви	თიბიან-ქვიშინი ფა- ციის მასივი კირქვები	კალოვ-ოქსფორდუ- ლი? ოქსფორდულის ხე- და ნაწ.-ლუბიტა- ნიური?	ძირითადი ტიპი- დას. ევროპაში ყირიმი	ლუბიტანიური (რა- ურაკული და სე- კვანური) ლუბიტანიური
5 <i>Rhynchonella lineolata</i> Phillips . .	დაღვერულა ბაჯისხევი დაღვერულა Баджихеви	თიბიან-ქვიშინი ფა- ციის მასივი კირქვები	კალოვ.-ოქსფორდ. ოქსფორ. ხედა ნაწ. ლუბიტანიური	ყირიმი და დას. ევ- როპა	პლურეული-სენო- მანური
6 <i>Rhynchonella corallina</i> Leym. var. <i>izonensis</i> n. var.	წონა Цона	მასივი კირქვები Массивные изве- стняки	ლუბიტანიური კირ- ქვების ხევი 100-150 მ. ლუბიტანიური? На 100—150 м. выше иммердж- ских известняк.		
7 <i>Rhynchonella</i> sp. ind. (nov?) . .	ფასრავო Пасраго	მკვრივი კირქვები Плотные извест.	ლუბიტანიური კირ- ქვები Биме- риჯ?		
8 <i>Terebratula Haasi</i> Rollier	დაღვერულა ხირხონისი დაღვერულა Хирхониси	თიბიან-ქვიშინი ფა- ციის კირქვიანი ქვიშაქვ- ები Глинисто-песчан. фация Известковые пес- чаники	კალოვოქსფორდუ- ლი? ოქსფორდული Келлов.-оксфорд? Оксфорд	შვეიცარია Швейцария	ხედა-კალოვიური და ოქსფორდული Верхний келловей и оксфорд

სახეები—Виды		გავრცელება საქართველოში—Распространение в Грузии			გავრცელება საქართველოს გარეთ—Распространение вне Грузии	
		სადღურობა Местонахождение	ნალექები Осадки	სტრატეგრაფ. დონე Стратиграф. ур.	სადღურობა Местонахождение	სტრატეგრაფ. დონე Стратиграф. ур.
1		2	3	4	5	6
9	<i>Terebratula aff. elgaica</i> Rollier	ყვირილას ხეობა	მასივი კირქვები	ლუზიტანიური კირქვების ზევით 100-150 m. კიმერიჯული?	ძირითადი ტიპი შვეიცარიაში	ოქსფორდული
10	<i>Terebratula Zieleni</i> Lorient	ბორზონისი ხვიჩონისი	Массивные известняки კირქვიანი ქვიშაქვები	На 100-150 m. выше дуэтанск. кимериджан? Известняк. ოქსფორდული	Основной тип в Швейцарии გერმანია, იურის მთები ყირიში და ჩრდ. კავკასია	Оксфорд კიმერიჯული ლუზიტანიური
11	<i>Terebratula Zieleni</i> Lor. var. nov.	ბორზონისი ხვიჩონისი	კირქვიანი ქვიშაქვები Известковые песчаники	Оксфорд	Германия, Юрские горы Крым и Сев.-Кавказ	Кимеридж Лузитан
12	<i>Terebratula</i> sp.	ცხანარის მიდამოები	მასივი კირქვები	ლუზიტანიური		
13	<i>Dictyothyris bathiensis</i> Roll. var. <i>minor</i> nov. var.	ბაჯინევის მიდამოებ. Окрестности Бад-жихеви	Массивные известняки Массивные известняки	ლუზიტანიური Лузитан ოქსფორდულის ხედა ნაწილი—ლუზიტანიური? Верхняя часть оксфорд-лузитан		

1	2	3	4	5	6
14	<i>Zeilleria humeralis</i> Roem. . . . . დაღვრულა Давверуга	თიბიან-ქვიშიანი ფაციესი Глинисто-песчан. фация	კალოვ.-ოქსფორდული Келлов.-оксфорд	გერმანია, საფრანგეთი Германия, Франция	კალოვიური, ლუბიტანიური, კიმერიჯული Келлов.-лузитан кимеридж. Лузитан
15	<i>Zeilleria? kokkosensis</i> Moissejev . . . წონა Цона	რიფული კირქვები Рифовые известняки	ლუბიტანიური Лузитан	ყირიმი. ჩრდ. კავკასია Крым Сев. Кавказ	ლუბიტანიური ხედა იფრული Лузитан Верх. юра
16	<i>Zeilleria subbucculenta</i> Chapuis et Dewalque . . . . . ხირზონისი Хирзониси	კირქვიანი ქვიშაქვები Известковые песчаники	ოქსფორდული Оксфорд	ელზას-ლოტარინგია, საფრანგეთი და ინგლისი, შვეიცარია Эльзас-Лотарингия, Франция и Англия Швейцария	ბათურიდან-კალოვიურამდე ბათური ბაიოსური От бата до келлова Бат Байос
17	<i>Zeilleria Kandelakei</i> n. sp. . . . . წონა Цона	მასივი კირქვები Массивные известняки	ლუბიტანიური კირქვებიდან 100—150 m ხევით კიმერიჯული? 100—150 m. выше лузитанских известняков кимеридж?		
18	<i>Zeilleria Lorioti</i> n. sp. . . . . თედელეთი Теделети	მსხვილ-მარცლოვანი ქვიშაქვები Крупновершинный песчаник	კალოვიურის ფუტე Низы келлова		
19	<i>Zeilleria</i> sp. . . . . ხირზონისი Хирзониси	კირქვიანი ქვიშაქვები Известковые песчаники	ოქსფორდული Оксфорд		

სახეები—Виды	გავრცელება საქართველოში—Распространение в Грузии			გავრცელება საქართველოს გარეთ Распространение вне Грузии	
	სადაურობა Местонахождение	ნალექები Осадки	სტრატეგრაფ. დონე Стратиграф. урв.	სადაურობა Местонахождение	სტრატეგრაფ. დონე Стратиграф. урв.
1	2	3	4	5	6
20 <i>Aulacothyris imbrassa</i> Bronn.	ბაჯინხევის მიდამოები დალევრულა კრისტესი	მასივი კირქვები თიხიან-ქვიშიანი ფაციცი კირქვიანი ქვიშაქვები	ოქსფორდ. ზედა ნაწილ. ლუხიტან. კალ.-ოქსფორდული ოქსფორდული	შვაბეთი, შვეიცარია, საფრანგეთი	ოქსფორდული
	Окрестн. Баджи-Хевн Дагверულა Кристеси	Массивные известняки Глинисто-песч. фация Известковые песчанки	Верхняя часть оксфорда лузитан? Келлов.-оксфорд	Швабия, Швейцария, Франция	Верхний доггер
21 <i>Aulacothyris aff. pala</i> v. Buch.	ხიზონისი Хирхონესი	კირქვიანი ქვიშაქვები Известковые песчанки	ოქსფორდული Оксфорд	ძირითადი ტიპი ალპებში, გერმანიაში, ჩრდ.-კავკასიაში Основной тип в Альпах Германия Сев. Кавказ	ზედა დოგერი კალოვიური კალოვიური Верхний доггер
22 <i>Aulacothyris</i> sp.	კრისტესი Кристеси	კირქვიანი ქვიშაქვები Известковые песчанки	ოქსფორდული Оксфорд		Келловой Келловой
23 <i>Aulacothyris</i> sp. div.	კრისტესი, კორთა Кристеси, Корта	კირქვიანი ქვიშაქვები Известковые песчанки	ოქსფორდული Оксфорд		
24 <i>Terebratella Nunni</i> sp. nov.	ბაჯინხევი Баджихевн	მასივი კირქვები Массивные известняки	ოქსფორდის ზედა ნაწილი ლუხიტანური? Верх. часть оксфорда лузитан?		

К. Ш. НУЦУБИДЗЕ

ВЕРХНЕ-ЮРСКИЕ БРАХИОПОДЫ ВЕРХНЕЙ РАЧИ И ЮГО-ОСЕТИИ

(Резюме)

Брахиоподы встречаются в большом количестве в юрских отложениях Грузии. Этот класс, еще значительный в лейасе, постепенно теряет свое значение и в верхней юре встречается уже мало форм, которые могли бы точно определить возраст вмещающих их слоев. В этом отношении они мало отличаются от ниже-меловых брахиопод, которые за исключением некоторых форм, могут пригодиться только для установления отделов или подотделов (45).

Более того, в материале оказалась одна форма—*Rhynchonella lineolata* Phill., которая появляется в келловее и доходит до сеномана. Весь изученный материал содержит 27 форм, которые распределяются по 6 родам. Большее количество форм представлено известными видами, которые встречаются в Европе, Крыму и у нас, и только незначительное количество известно пока что исключительно в Грузии. Довольно хорошая сохранность материала, как-будто не должна вызывать сомнения в его определении. Что же касается новых видов и вариететов, то хотя автор имел под рукой богатую литературу по верхне-юрским брахиоподам, но не исключена возможность, что они представляют уже известные виды. В работе встречаются следующие роды: *Rhynchonella* Fischer, *Terebratula* Llhwyd (Klein), *Dictyothyris* Douvillé, *Zeilleria* Bayle, *Aulacothyris* Douvillé, *Terebratella* d'Orbigny. Брахиоподы собраны из верхне-юрских осадков различных мест Верхней Рачи (Корта, Кристеси, Хирхониси, Баджихеви) и Юго-Осетии (Дагверула, Цона, бер. Грамулы и предместья Цаниси).

Автор не приводит в работе описание отдельных разрезов, т. к. они очень хорошо даны А. И. Джанелидзе [8] и И. Р. Кахадзе и Н. А. Канделаки [24], которым и принадлежит весь изученный материал.

Те же разрезы описаны и И. Г. Кузнецовым (25), но некоторые его выводы не совпадают с выводами выше стмеченных авторов. В виду того, что разрезы А. И. Джанелидзе и И. Р. Кахадзе и Н. А. Кан-

делаки документированы более богатым палеонтологическим материалом, автор всецело основывается на них.

Чтобы избежать повторения разрезов автором составлена таблица, в которой собраны все сведения о географическом и стратиграфическом распространении изученных брахиопод в Грузии и за ее пределами (см. таб. № 1). Из приведенных в таблице 27 форм, 5 форм у нас и за пределами Грузии встречаются в одних и тех-же горизонтах. Что касается новых видов, они известны пока-что только в Грузии. О неопределимых формах, к сожалению, ничего сказать нельзя.

Стратиграфическое распространение 7 форм несколько отличается от такового за пределами Грузии. В частности *Rhynchonella arolica* Oppel et Waagen в Грузии встречается в келловее—лузитане; в Швейцарии, Франции и на Сев. Кавказе она распространена в лузитане-кимеридже. Таким образом у нас она появляется повидимому, несколько раньше. Точно таким же распространением пользуется *Rhynchonella lacunosa* Quenst., как в Грузии, так и за ее пределами. *Rhynchonella* aff. *corallina* Leuth. описана автором из келловей-лузитана. Основной тип известен в Зап. Европе в лузитане (раурак и секван). В виду того, что определение формы приблизительное, сравнение делается неудобным. Возможно, что она представляет собой новый вид или раннюю мутацию европейской формы.

Очень большое различие в распространении представляет *Terebratulina Zieteni* Log. В Грузии она известна из оксфордских известняков Хирхониси, а за пределами Грузии встречается в лузитане-кимеридже. Форма типичная и потому следует думать, что в Грузии ее стратиграфический уровень спускается несколько ниже.

Zeilleria subbucculenta Charpuis et. Dewalque характерна для батского яруса, но встречается в Зап. Европе и в келловее. У нас она найдена в оксфорде. Как видно эта форма пользуется большим вертикальным распространением.

Aulacothyris impressa Bron. в Швабии, Швейцарии и Франции встречается в оксфорде, у нас же она появляется в келловее и доходит до лузитана. Что касается *Aulacothyris* aff. *pala* v. Buch., о ней мало что можно сказать, т. к. определение приблизительное. Эта форма распространена у нас в оксфорде, основной же тип в Крыму и в Германии встречается в келловее, а в Альпах—в верхнем доггере.

Значительно более интересна *Rhynchonella lineolata* Phill; этот вид до сих пор был известен только в мелу; он встречается, как в Зап. Европе, так и в Крыму,—в готериве—сеномане (7,23, 13). В материале автора имеются несколько типичных *Rhynchonella lineolata* Phill., благодаря которым можно считать, что эта форма имеет весьма широкое вертикальное распространение—от келловей до сеномана.

Таким образом, таблица № 1 наглядно показывает, что вертикальное распространение изученных брахиопод весьма большое и в большинстве случаев встречаются виды, распространенные в нескольких ярусах. Этим автор не хочет сказать, что для стратиграфии верхней юры брахиоподы совсем не пригодны, т. к. безусловно имеются формы, встречающиеся в определенных ярусах (*Terebratula Haasi* Roll. *Zeilleria kokkosensis* Moiss. и др.), но в основном, это исключение, а как правило, границы распространения видов колеблются в пределах двух и даже трех ярусов.

ОПИСАНИЕ ВИДОВ

Rhynchonella aff. *corallina* Leym.

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
16 <i>mm</i>	17,5 <i>mm</i>	12 <i>mm</i>
14,4 „	15 „	10 „
13 „	15 „	10 „
13 „	14 „	9,5 „
15 „	16 „	10,3 „
14 „	16,7 „	10 „

Экземпляры отличаются от *Rh. corallina* Leym. менее выдающейся макушкой и отсутствием на ней боковых килей. Ребра, у изученных образцов, имеют более закругленную поверхность. Экземпляры изображенные Нааз-ом, схожи с описанными образцами асимметричным фронтальным краем и равным количеством ребер. Нужно отметить, что *Rhynchonella corallina* представляет собой очень изменчивый вид. Эта изменчивость касается как количества ребер (от 16 до 40), так и очертания фронтального края. По мнению Нааз-а асимметрия фронтального края изменяется с возрастом: если в молодости форма имела элементы асимметрии, которые с ростом индивидуума увеличивались, то у взрослых индивидуумов асимметрия фронтального края исчезает и смычная линия переднего края такая же, как это было у молодых. Такого же мнения придерживаются Jacob и Fallot (23. стр. 49). Более того они считают, что изменчивость этого вида зависит от фации. По их наблюдениям, представители группы *Rhynchonella corallina* Leym, которые найдены в зоогенных известняках, имеют выдающуюся макушку и явные латеральные кили на ней. В мергелистых и песчанистых фациях эти признаки или совсем исчезают, или же слабеют.

Возможно этим объясняется, что описанные образцы схожие во всем с *Rhyn. corallina*, отличаются от нее строением макушки, т. к.

они собраны из глинисто-песчаных слоев. Тут же приходится добавить, что несколько экземпляров собрано из массивных известняков Баджихеви, которые ничем не отличаются от выше означенных.

Все эти обстоятельства мешают автору определить описанные образцы точнее. Не исключена возможность, что они представляют какой-нибудь новый вид, но для решения этого вопроса требуется несколько иной материал. Поэтому автор определяет эти формы приблизительно.

Rhynchonella corallina Leym. известна в Зап. Европе в раураке и секване. В Крыму в лузитане.

Место нахождения с. Дагверула—Келловой-оксфорд; сел. Баджихеви верхи оксфорда-лузитан. Колич. изъч. экз.—7.

Rhynchonella corallina Leym. var. *tzonensis* nov. var.

Таб. V, фиг. 1—3

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
16,5 <i>mm</i>	18 <i>mm</i>	10 <i>mm</i>
16 "	17 "	10 "
16 "	16 "	9 "

В коллекции имеются три асимметричных образца, сохранность которых оставляет желать лучшего. На всех трех экземплярах сохранилась раковина. Они нормальной толщины, спинная створка выпуклая, брюшная более плоская. Макушка выдающаяся и слабо загнута в сторону спинной створки. На одном экземпляре сохранился форамен, овального очертания и почти касающийся макушки спиной створки.

Дельтидий двухпластинчатый. Макушка имеет слабо выраженные боковые кили. Между киями и замочным краем находится широкая, гладкая и вогнутая площадка.

Комиссура почти прямолинейная и только на фронтальном крае она изгибается в некоторых случаях в левую сторону, а в других—в правую.

Образцы украшены 15—19 радиальными ребрами. Они имеют закругленную поверхность и разделены широкими бороздками. Благодаря асимметричному очертанию раковины, ребра с одной стороны (в двух экземплярах с левой, а у одного с правой стороны) более длинные и разделены более широкими бороздками.

На раковине ясно видны концентрические линии нарастания.

Описанные образцы асимметричным очертанием раковины и фронтального края очень приближаются к *Rhynchonella corallina* Leym и к представителям этой группы.

От самой *Rhyn. corallin*-ы описанные образцы отличаются меньшей толщиной, отсутствием ясно выраженных боковых килей на макушке и овальным фораменом, который помещается под острием макушки. Фронтальный край менее асимметричен чем у *Rhyn. corallin*-ы. Этим последним признаком описанные образцы приближаются к *Rhynchonella corallina* Leym. var. *neocomiensis* Jacob et Fallot, но они отличаются от последней меньшей толщиной раковины и менее асимметричным фронтальным краем (23. стр. 50, таб. VI, фиг. 9—14).

Rhynchonella pinguis Roem. var. *corallina* Leym. так же имеет асимметричный передний край, но эта форма более округлого очертания, боковые кили у нее более развиты и фронтальной край толще.

Что же касается *Rhynchonella pinguis* Roem и *Rhynchonella incostans*, то они отличаются от описанных экземпляров большей толщиной, почти равной выпуклостью створок, более симметричным очертанием раковины и, наоборот, более асимметричным фронтальным краем.

Как видно из вышеприведенного анализа, описанные образцы отличаются от всех представителей группы *Rhynchonella corallin*-ы и в то же время почти не остается сомнения в том, что они принадлежат к этой группе. Поэтому автор выделил их как новый вариант вида *Rhynchonella corullina* Leym.

Местонахождение—сел. Цона на 100—150 м. выше лузитанских известняков—кимеридж? Кол. изуч. экз.—3.

Rhynchonella lineolata Phillips

1851. *Rhynchonella lineolata* Davidson, British Cret. Brachiopoda p. 98, pl. XII, fig. 6—10.
 1907. „ „ Каракаш, Нижнемеловые отложения Крыма, стр. 208, рис. I в тексте.
 1913. „ „ Jacob et Fallot, Rhynchonelles, p. 17, pl. I, fig. 9—14.
 1945. „ „ Noutsoubidse, Les Brachiopodes du Crétacé de la Georgie Occidentale, p. 147 (текст на Грузинском языке).

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
10 mm	10,5 mm	7 mm
10,4 „	10,4 „	6 „
9,5 „	8,4 „	6,6 „
9,3 „	8,5 „	5,8 „

Экземпляры типичные и поэтому определение сомнения не вызывает. Этот вид известен был до сих пор в нижнем мелу, но идентичность описанных образцов с формой Phillips-а повышает границу их стратиграфического распространения до лузитана.

Место нахождения — Дагверула-келловой-оксфорд. Баджихеви, верхи оксфорда, лузитан. Кол. изуч. экзем.—4.

Rhynchonella sp. (нов?)

Таб. V, фиг. 4

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
29 mm	42 mm	25 mm

Образец большого размера имеет пентагональное очертание и несколько асимметричен. Местами на нем сохранилась раковина. Экземпляр очень толстый. Макушка сильно загнутая. Она имеет слабо-выраженные боковые кили. Форамен и дельтидий не виден. На брюшной створке имеется широкий и неглубокий синус, который начинается почти с середины створки. Синус асимметричен и сдвинут в бок. Он имеет форму прямоугольника. На спинной створке синусу соответствует киль, который имеет несколько уплощенную поверхность. Комиссура прямолинейная с боков, на переднем крае угловатая. Створки украшены 23 острыми ребрами. В синусе 6 ребер, а на киле 7. Ребра начинаются с макушки, где они очень тонкие, и закругленные. К переднему краю ребра становятся более толстыми и острыми. Они отделены друг от друга широкими бороздками. Описанный образец не похож ни на один из известных верхне-юрских видов, он только несколько приближается общим очертанием макушки раковины к нижней и средней юрской *Rhynchonella tetraedra* Sow. Но эта последняя более симметричного очертания, синус более глубокий, спинная створка более выпуклая; что же касается ребер, то они у нее острее и раздваиваются.

Rhynchonella obsoleta Sow. Очень похожа на описанный образец очертанием раковины и асимметричным синусом, но сильно отличается от него значительно большими размерами более, загнутой макушкой и большей толщиной створок.

Как видно из описания, изученный образец не подходит ни к одному из вышеописанных видов. Возможно, что он представляет новый вид, но наличие только одного экземпляра не дает возможности автору разрешить этот вопрос.

Местонахождение—Пасраго, на границе между оксфордом и лужитаном. Кол. изуч. экзем.—1.

Terebratula aff. *pelagica* Roll.

Таб. V, фиг. 5

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
44,5 mm	33,5 mm	20,4 mm
?	38 „	24,5 „

Описанные образцы приближаются к *Terebratula pelagica* Roll. (22. стр. 124, таб. XVI, фиг. 13—15) общим очертанием раковины, строением макушки и форамена и формой переднего края. Несмотря на такое сходство они отличаются от вида Rollier значительно большими размерами. Возможно, что их следовало выделить как новую вариацию *Terebratula pelagica*, но наличие только двух экземпляров, и то не полной сохранности, затрудняют это.

Местонахождение—долина р. Квирилы на 100—150 м. выше лужитанских известняков—киммеридж? Кол. изуч. экзем.—2.

Terebratula Zieteni de Loriol var. nov?

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
26 mm	20,5 mm	12,4 mm

Образец овального очертания, хорошей сохранности с остатками раковины на створках. Спинная створка сравнительно плоская, брюшная—выпуклая. Макушка невысокая, толстая и загнутая. Форамен овального очертания, дельтидий низкий и широкий. Комиссура почти прямолинейная и только на переднем крае несколько волнистая. На раковине видны ясно выраженные линии наростания и ее точечная структура.

Описанный образец очень приближается к *Terebratula Zieteni* de Loriol, на который он похож очертанием раковины и толщиной; но зато отличается от него строением макушки и форамена и очертанием фронтального края. Для *Terebratula Zieteni* характерна очень загнутая макушка, на которой расположен вертикально срезанный форамен. У описанного же образца макушка слабо загнута и форамен расположен наклонно.

Правда у Наливкина имеется один экземпляр этого вида, который очень похож строением макушки на описанный образец, но зато форамен у него очень маленький и круглый. Несмотря на наличие только одного экземпляра, хорошая сохранность последнего разрешает автору, правда под вопросом, выделить его как новый вариегат *Terebratula Zieteni* de Loriol. Описанный образец несколько приближается так же к *Terebratula Rollieri* Haas (22. стр. 127, таб. XVI, фиг. 1—8), но этот вид большего размера, имеет более загнутую макушку, ярче выраженное пентагональное очертание и очень волнистую комиссуру.

Местонахождение—сел. Хирхониси, оксфорд. Кол. изуч. экз. —1.

Terebratula sp.

Таб. V, фиг. 6, 7

Размеры		
Длина	Ширина	Толщина
30 mm	23 mm	12 mm
21 "	18,4 "	5 "
20 "	16 "	9,5 "
17,5 "	15 "	9 "

В коллекции находятся четыре экземпляра закруглено-овального очертания с сохранившейся раковиной на створках. Образцы уплощенные, почти с равномерно выпуклыми створками. Макушка почти прямая и невысокая. Форамен и дельтидий не сохранились. Комиссура прямолинейная или слабо волнистая на переднем крае. У большого образца на спинной створке имеется две очень слабо выраженные складки, которые не переходят за пределы переднего края. На створках заметны концентрические линии нарастания.

Описанные образцы не подходят ни к одному из известных верхне-юрских видов, несколько приближаются общим очертанием раковины и простой комиссурой только к *Terebratula* aff. *dorsoplicata* Deslongchamps, описанной Моисеевым (39. стр. 98, таб. IX, фиг. 44—47). Но этот вид обладает более овальным очертанием раковины и спинная створка более выпуклая.

По описанию Моисеева видно, что изученные образцы больше приближаются к основному виду, который так же, как и образцы автора, имеет широкий фронтальный край с зачатками складок. В виду того, что у автора нет под рукой ни одного изображения *Terebratula dorsoplicata*-ы, он затрудняется решить вопрос о сходстве. Возможно, что описанные образцы представляют *Terebratula dorsoplicata* или же ее

новый вариант. Не исключена возможность наличия нового вида. Местонахождение — окрестности Цханары, лузитан. Кол. изуч. экз. — 4.

Род *Dictyothyris**Dictyothyris bathiensis* Rollier var. minor nov. var.

Таб. V, фиг. 8

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
9,5 мм	8,4 мм	6 мм

У автора имеется под рукой один, хорошо сохранившийся образец принадлежащий этому роду. Раковина полностью сохранена. Образец закругленно-пентагонального очертания с равномерно выпуклыми створками или с более выпуклой брюшной. Макушка высокая и почти не загнутая, только ее кончик несколько загнут. Форамен маленький и круглого очертания. Дельтидий широкий и низкий. Макушка имеет слабо выраженные латеральные кили. На брюшной створке наблюдаются две выступающие складки, которые начинаются не с макушки, а на некотором расстоянии от нее. Они разделены глубокой и широкой бороздкой. На спинной створке им соответствуют две бороздки и одна складка. Боковая комиссура прямолинейная, комиссура переднего края — волнистая.

Раковина украшена очень тонкими радиальными ребрами. Последние начинаются с макушки, где они едва заметны, кроме ребер раковина имеет концентрические линии нарастания. Таких линий шесть. В местах пересечения радиальных ребер с концентрическими линиями нарастания наблюдаются маленькие бугорки.

По многим характерным признакам описанный образец похож на *Dictyothyris coarctata* Park. (*Terebratula coarctata* Park.), описанную Davidson-ом. (7. стр. 59, таб. XIII, фиг. 14—15). Этот вид Rollier переименовал в *Dictyothyris bathiensis* на том основании, что она не похожа на типичную форму описанную Parkinson-ом. Описанные образцы отличаются от *Dictyothyris bathiensis* очень малым размером и меньшей толщиной раковины. Кроме того у *Dictyothyris bathiensis* складки и бороздки начинаются с макушки, а в местах пересечения ребер с концентрическими линиями нарастания, наблюдаются шипы. Таковые на описанных образцах не наблюдается, но как уже было отмечено выше, имеются зато маленькие бугорки. Возможно, что они были более выпуклыми и впоследствии стерлись.

Описанные образцы по очертанию раковины похожи на *Dictyothyris Bentleyi* Morris (7. стр. 58, таб. XIII, фиг. 9—11), но эта последняя большего размера, имеет гладкую раковину, более загнутую макушку и сильнее выраженные складки и бороздки. Тут же надо отметить, что Haas и Petri изображают один экземпляр (20. таб. XI, ф. I), у которого складки и бороздки очень слабо выражены, но зато очень высока макушка.

Что касается изображенной Davidson-ом на таб. XIII, фиг. 5 образца, который он считает вариантом *Dictyothyris coarctata* а Rollier типичной *Dictyothyris subreticulata*, то он отличается от описанного образца более закругленной раковинной, большей толщиной и слабее выраженными бороздками и складками.

Как видно из анализа, описанный образец больше всего подходит к *Dictyothyris bathiensis* Roll. и существующая между ними разница, по мнению автора, не выходит за пределы изменчивости данного вида. Поэтому автор считает, что описанный образец является новым вариантом *Dictyothyris bathiensis* Roll.

Dictyothyris bathiensis встречается в Англии в верхнем бате (Grande Oolithe) и редко в оксфорде.

Местонахождение—сел. Баджихеви. Верхи оксфорда—лузитан. Кол. извуч. экз. —1.

Zeilleria? kokkosensis Moisseiev

(Таб. II, фиг. 1—2)

1934. *Terebratulina kokkosensis* Моисеев, Брахиоподы..., стр. 119. таб. XV, фиг. 1—8.

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
47 mm	39,5 mm	22 mm
48 "	43 "	21 "
35,5 "	34 "	15 "

Образцы больших размеров, в особенности два, третий сравнительно маленький. Они поломаны и макушка сохранилась только на одном, более маленьком экземпляре. Неважная сохранность образцов определению не мешает. Все они закругленно-овального очертания с равномерно выпуклыми створками или брюшная несколько более вздута. Макушка острая и выдающаяся. Дельтидий и форамен не видны. Комиссура прямолинейная.

На створках заметны очень тонкие радиальные струйки, среди

которых имеются и более толстые, кроме радиальных струек на створках видны концентрические линии нарастания. На спинной створке находится длинная срединная септа.

Описанные образцы совершенно идентичны *Terebratula kokkosensis* Moissieu, от которой отличаются только более узким и тонким передним краем. Но и это различие уничтожается если сравнить маленький экземпляр с образцами Моисеева, изображенными на таблице XV, фиг. 5, 6, 7, 8. Несмотря на общее сходство у описанных образцов наблюдается срединная септа, чего у формы Моисеева не видно и в описании не отмечено. Возможно, что у *Terebratula kokkosensis* существует септа, но она не видна с наружи на раковине или же Моисеев не придает ей особого значения. По всей вероятности этим объясняется и то, что он описывает один вид, как *Terebratula* ex. gr. *immannis* Zeusch. (39. стр. 119, таб. XIV, фиг. 1—7), на спинной створке которой есть срединная септа. По мнению автора обе эти формы представляют собой *Zeilleria*, а не *Terebratula*, т. к. обладают характерной для рода *Zeilleria* срединной дорзальной септой.

Terebratula ex. gr. *immannis* Zeusch. очень схожа с описанными образцами общим очертанием раковины, но отличается от них большей толщиной створок более широким передним краем и присутствием латерального кля, который начинается от макушки.

Terebratula kokkosensis встречается в Крыму в лузитане. На Сев.-Кавказе—в верхней юре.

Местонахождение—сел. Цона—лузитан. Кол. изуч. экз. — 3.

Zeilleria Kandelakei n. sp.

(Таб. VI, фиг. 3—4)

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
11,7 <i>mm</i>	8,5 <i>mm</i>	5 <i>mm</i>
16,5 "	13 "	6 "
20 "	18. "	9,5 "
27 "	23,5 "	13,7 "

Образцы округленно-пентагонального очертания или несколько удлиненные. Брюшная створка выпуклая, спинная более плоская. Макушка высокая и загнутая. Форамен большой и круглый, дельтадий высокий и узкий. На брюшной створке имеется плоский и не очень широкий синус. На спинной створке синусу соответствует седло. Синус и седло видны только на переднем крае. Смычная линия волни-

истая. Имеется более или менее длинная срединная септа. На створках, на которых сохранилась раковина, видны тонкие радиальные струйки. Кроме них видны еще концентрические линии нарастания.

Описанные образцы очертанием раковины приближаются к *Terebratula Coteau Douv.*, но резко отличаются от нее присутствием септы, выступающей макушкой и более узким синусом.

Отдаленное сходство имеется между описанными образцами и *Terebratula valfinensis* de Loriol, (30. стр. 337, таб. XXXVI, фиг. 13--18). Однако, эта последняя более округленная, макушка очень толстая и сильно загнута, а главное, отсутствует септа. В виду того, что описанные образцы не похожи ни на один из известных верхне-юрских видов, автор выделяет их как новый вид.

Местонахождение—сел. Цона на 100—150 м. выше лузитанских известняков—кимеридж? Кол. и зуч. экзем.—18.

Zeilleria sp. nov.?

Размеры

Длина	Ширина	Толщина
31 mm	29 mm	19 mm

У автора имеется под рукой один, сравнительно плохо сохранившийся образец, у которого макушка и передний край частично обломаны. Створки почти равномерно выпуклы. Большую толщину образцы имеют в средней части раковины. Макушка толстая, но в виду не полной сохранности ни форамена, ни дельтидия не видно. Смычная линия по бокам прямая, но на переднем крае она изгибается в сторону спинной створки.

На створках видны концентрические линии нарастания, которые сгущены у переднего края и отчетливо выражены. Под лупой видны очень тонкие радиальные струйки. На сохранившейся раковине наблюдается ее точечная структура. На спинной створке имеется короткая срединная септа.

Описанный образец не приближается ни к одному из известных верхне-юрских видов и имеет только очень отдаленное сходство с лейасской *Terebratula punctata* Sow. var. *carinata* Trauch. (53. стр. 69, таб. 11, фиг. 5, 6). Сходство касается очертания раковины, присутствия срединной септы и тонких радиальных струек. Но зато описанные образцы отличаются от нее большей толщиной створок, более толстой макушкой и присутствием на ней боковых килей.

По всей вероятности описанный образец должен представлять собой новый вид, но наличие одного и то плохо сохранившегося экземпляра, затрудняет решение этого вопроса

Местонахождение — Теделети, низы келловоя. Кол. изуч. экзем.—1.

Zeilleria Lorioli sp. nov.

(Таб. II, фиг. 6)

Размеры		
Длина	Ширина	Толщина
31 <i>mm</i>	27,7 <i>mm</i>	17 <i>mm</i>
29 "	27 "	16 "
26,7 "	24 "	15,5 "
26 "	23 "	14 "

Хорошо сохранившиеся образцы обладают округленно-пентагональным очертанием. Брюшная створка выпуклая, спинная сравнительно плоская. Макушка высокая, толстая, и сильно загнута. Форамен большой и круглый. Дельтидий маленький; на макушке наблюдаются боковые кили. Смычная линия почти прямолинейная, только на переднем крае она изгибается в сторону спинной створки. На этой последней наблюдается срединная септа. На образцах заметны концентрические линии нарастания.

Из всех известных верхне-юрских видов, описанные образцы приближаются больше всего к *Terebratula Baltzeri* Haas. (22. стр. 36, таб. XIX, фиг. 11—14). У них общее очертание раковины, толщина и строение макушки и форамена. Несмотря на большое сходство автор воздерживается от определения их, как *Terebratula Baltzeri* Haas, в виду того, что у описанных образцов имеется септа, чего у формы Haas'a не наблюдается.

С другой стороны, Loriol описывает и изображает одну форму — *Terebratula* aff. *Baltzeri* Haas. (36. стр. 264, таб. XXVII, фиг. 20), у которой на спинной створке есть септа. Эта форма отличается от описанных образцов только меньшей толщиной спинной створки и, соответственно с этим, более тонким передним краем. В виду того, что форма Loriol-я имеет ясно выраженную септу, то по принятой классификации, она попадает в род *Zeilleria* и ее идентификация с видом Haas'a невозможна. Описанные же образцы схожи с формой Loriol-я и потому автор объединяет их и выделяет в новый вид *Zeilleria Lorioli*.

Terebratula aff. *Baltzeri* распространена в Швейцарии в оксфорде.

Местонахождение—сел. Хирхониси, оксфорд. Кол. изуч. экзemp.—6.

Aulacothyris aff. *pala* v. Buch.

(Таб. VI, фиг. 7)

Размеры		
Длина	Ширина	Толщина
13 mm	9,4 mm	7,5 mm

Описанный образец отличается от *Aulacothyris pala* v. Buch. (39. стр. 154, таб. XIX, фиг. 64—67) меньшей толщиной створки, более узким и плоским передним краем. Кроме того спинная створка у него более плоская. Сходство между ними заключается только в очертаниях раковины и строении макушки.

Местонахождение—сел. Хирхониси, оксфорд. Кол. изуч. экзemp.—1.

Terebratella Nunui sp. nov.

Размеры		
Длина	Ширина	Толщина
10 mm	10 mm	5 mm
10 "	10 "	5 "
15 "	13,5 "	9 "

Три образца из которых только один полностью сохранился—остальные же поломанные. На всех трех сохранилась раковина. Образцы округленно-пентагонального очертания, спинная створка плоская, брюшная выпуклая. Макушка толстая и слегка загнутая. Форамен большой и круглый. Макушка имеет боковые кили. Последние с замочным краем образуют лжеарю. Поверхность этой лжеарии гладкая и вогнутая. Дельтидий маленький. Передний край закругленный и толстый. С макушки до переднего края протягивается маленькое седловидное возвышение, поверхность которого округленная или на ней проходит едва заметная депрессия.

Раковина покрыта тонкими радиальными ребрами, которые начинаются с макушки. Часто ребра раздваиваются или же между ними образуются добавочные ребра. Количество ребер приближается к 30-ти. На седловидном возвышении брюшной створки ребра более толстые и разделены более широкими бороздками.

У молодых экземпляров этого вида, количество ребер меньше, приблизительно 20, т. к. их раздвоение не всегда начинается с маку-

шки. У этих образцов длина и ширина почти равны, они более плоские и передний край у них тоньше. Концентрические линии нарастания сильно развиты.

После шлифовки одного образца, обнаружен был характерный для этого рода длинный ручной аппарат и срединная септа.

Описанные образцы строением макушки и форамена, также очертанием раковины и дельтидия несколько приближаются к меловой *Terebratula pectita* Sow. Но они отличаются от нее более тонкими ребрами, более согнутым замочным краем, плоской спинной створкой и менее ярко выраженной лжеареей (7. стр. 26, таб. III, фиг. 29—33). Davidson изображает несколько образцов этого вида, которые дают представление о сильной изменчивости очертаний раковины *Terebratula pectita*.

Еще более отдаленное сходство существует между описанными образцами и *Terebratella hemisphaerica* Sow., описанной и изображенной Davidson-ом (7. стр. 64, таб. XIII, фиг. 17, 18). Образец очень маленький и по видимому представляет молодой экземпляр этого вида. По строению переднего края *Terebratella hemisphaerica* приближается к молодым экземплярам описанных образцов, а по общему очертанию раковины к взрослым. *Terebratella hemisphaerica* обладает более длинной и загнутой макушкой. На брюшной створке не видно седловидной возвышенности. Что касается форамена, то он помещается не на кончике макушки, как это наблюдается у описанных образцов, а под ней. Среди верхне-юрских видов не удалось найти форм более схожих с описанными образцами; от *Terebratella hemisphaerica*, как это видно из анализа, описанные образцы отличаются резко. Основываясь на этом автор выделяет их в новый вид.

Местонахождение—сел. Баджихеви, верхи оксфорда—лузитан.
Количество изуч. образ.—3.

ЦИТИРОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Венекке, Е. W. Die Eisenformation von Deutsch-Lothringen und Luxemburg. *Abhandl. der Geol. Spezialkarte von Elsass—Lothring* N. F. Heft 6. Strassburg, 1905.
2. Воден, К. Die Fauna des unteren Oxford von Popilany in Litauen. *Geol. u. Pal. Abhandl.* Bd. X. Iena, 1911—1912.
3. Борисяк, А. О фауне юрских отложений Байсун-гау. *Тр. Геол. Муз. Ак. Н.* т. III. Петербург, 1909.
4. Браунс, D. Der mittlere Jura im nordwestlichen Deutschland. Cassel, 1869.
5. Браунс, D. Der obere Jura im nordwestlichen Deutschland, Braunschweig, 1874
6. Clerc Mod. Fossiles du Dogger. Quelques gisements du Jura Vaudois et Neuchâtelais. *Mém. de la Soc. Pal. de Suisse.* vol. 31, Genève, 1904.

7. Davidson, Th. Monograph of British Oolitic and Liasic Brachiopoda. *Paleontographical Soc.* vol. I, part 3. London, 1851—1853.
8. Djanelidzè, A. Matériaux pour la Géologie de Radcha. 2. La faune Jurassique de Kortha et son âge. *Bulletin de l'Institut Géologique de Géorgie* Vol. I, Fasc. 1, Tiflis, 1932.
9. Динер, К. Основы бляостратиграфии. *Госуд. научно-техническое горно-исолою-нефтяное изд.* Москва—Ленинград—Новосибирск, 1934.
10. Douvillé, H. Note sur quelques genres de Brachiopodes. *Bull. de la Sor. Géol. de France*, sér 3, t. 7, Paris, 1879.
11. Douvillé, H. Les terrains secondaires dans le massif du Moghara à l'est de l'Isthme de Suez. *Mém. de l'Ac. d. Sciences*, t. 54, ser. 2. Paris, 1916.
12. Favre, E. Description des fossiles du terrain Jurassique de la montagne des Voirons (Savoie). *Mém. de la Soc. Pal. Suisse*, vol. 2. Geneve, 1875.
13. Favre, E. Description des fossiles du terrain oxfordien des Alpes fribourgeoises. *Mém. de la Soc. Pal. Suisse*, vol. 3, Genève, 1876.
14. Favre, E. La Zone à Ammonites acanthicus dans les Alpes de la Suisse et de la Savoie. *Mém. de la Soc. Pal. Suisse*, vol. IV, Genève, 1877.
15. Favre, E. Fossiles des couches tithoniques des Alpes fribourgeoises. *Mem. d. l. Soc. pal. Suisse*, vol. VI, Geneve, 1879.
16. Gemmellaro, G. Studi paleontologici sulla fauna del Calcare a Terebratula janitor del Nord della Sicilia. Palermo, 1868—1876.
17. Greppin, E. Description des fossiles du bajocien supérieur des environs de Bâle. *Mém. d. l. Soc. Pal. Suisse*, vol. 25, Genève, 1898.
18. Greppin, E. Description des fossiles du bajocien supérieur des environs de Bâle. *Mem. d. l. Soc. Pal. Suisse*, vol. 27. Genève, 1900.
19. Grossouvre, A. Sur le callovien de l'ouest de la France et sur sa faune. *Bull. Soc. Geol. de France*. ser. 3, t. 19. Paris, 1891.
20. Haas, Petri. Brachiopoden der Juraformation von Elsass-Lothringen. *Abhandl. zur Geol. Spezialkarte v. Elsass-Lothr.*, Bd. 2, Heft. 2, Atlas. Strassburg, 1884.
21. Haas, H. Brachiopodes rhétiens et jurassiques des Alpes Vaudoises. *Mém. d. l. Soc. Pal. d. Suisse*, vol. 11 et 14. Geneve, 1885—1887 et Suppl. vol. 18, Geneve, 1891.
22. Haas, H. Beiträge zur Kenntniss der jurassischen Brachiopodenfauna des Schweizerischen Juragebirges und seiner angrenzenden Landesteile. *Mém. d. l. Soc. Pal. d. Suisse*, vol. 16, 17, 18, 20. Zürich, 1889—1893.
23. Jacob et Fallot. Étude sur les Rhynchonelles portlandiennes, néocomiennes et mésocrétacées du Sud—Est de la France. *Mém. d. l. Soc. Pal. d. Suisse*, vol. 39, Geneve, 1913.
24. Кахадзе, И., Канделак, Н. Отчет Юго-Осетинской геосъемочной партии. Тбилиси, 1939.
25. Krumbek, L. Die Brachiopoden und Mollusquenfauna des Glandarienkalkes. *Beiträge z. Pal. u. Geol. Oesterreich-Ungarns u. d. Orientis*. Bd. XVIII, Wien u. Leipzig, 1905.
26. Кувнецов, И. Г. Геологическое строение части западной Грузии в пределах Рачи, Лечума и Имеретии. XVII. Межд. геол. конгресс. Экскурсия по Кавказу. Груз. ССР. Западная часть. ОНТИ НКТП СССР. Ленинград, Москва, 1937.
27. Лагузен, И. Фауна юрских образований Рязанской губ. *Тр. Геол. Ком.*, том I, № 1. Санкт Петербург, 1883.
28. Леман, В. О. О представителях Terebratulacea. виргатовых и катенулятовых отложений. *Тр. СПб. Общ. Ест.*, т. XXXIV, вып. 5. Отдел Геологии и Минер. С.—Петербург, 1906.

29. LORIOL, P. Monographie paléontologique de la zone à Ammonites tenuilobatus d'Oberbuchsitzen. *Mém. d. l. Soc. Pal. Suisse*, vol. 7 et 8. Genève, 1880—1881.
30. LORIOL, P. Monographie pal. des couches de la zone à Ammonites tenuilobatus de Baden (Argovie). *Mém. d. l. Soc. Pal. d. Suisse*, vol. 3—5. Genève, 1876—1878.
31. LORIOL, P. et l'Abbe Bourgeat. Études sur les mollusques des couches coralligènes de Valŕin (Jura). *Mém. d. l. Soc. Pal. d. Suisse*, vol. 13—15. Genève, 1886—1888.
32. LORIOL, P. Étude sur les mollusques des couches coralligènes inférieures du Jura bernois. *Mém. Soc. Pal. Suisse*, vol. 16—19. Genève, 1889—1892. 1-er suppl. avec une notice stratigr. par F. Koby, 1895 (ibid.).
33. LORIOL, P. Étude sur les mollusques rauracien inférieur du Jura bernois, avec une notice stratigraphique par Mr. le prof. Koby. *Mém. d. l. Soc. Pal. d. Suisse*, vol. 21, Genève, 1894.
34. LORIOL, P. Étude sur les mollusques et Brachiopodes de l'Oxfordien (Zone à Am. Renggeri) du Jura bernois. *Mem. Soc. Pal. Suisse*, vol. 24—26. Genève, 1897—1899.
35. LORIOL, P. Étude sur les mollusques et Brachiopodes de l'Oxfordien Supérieur et moyen du Jura bernois. *Mém. d. l. Soc. Pal. Suisse*, vol. 27, Genève, 1897.
36. LORIOL, P. Étude sur les mollusques et Brachiopodes de l'Oxfordien inférieur (Zone à Am. Renggeri) du Jura lédonien, suivie d'une notice stratigraphique par Mr. Abel Girardot. *Mém. Soc. Pal. d. Suisse*, vol. 27. Genève, 1900.
37. LORIOL, P. Étude sur les mollusques et Brachiopodes de l'Oxfordien supérieur et moyen du Jura lédonien avec notice stratigr. par Ab. Girardot. *Mém. Soc. Pal. Suisse*, vol. 28—31. Genève, 1901—1904.
38. LORIOL, ROYER, TOMBECK. Description géologique et paléontologique des étages jurassiques supérieurs de la Haute-Marne. *Mém. Soc. Linn. Normandie*. t. 15. Paris, 1872.
39. LORIOL et SCHARDT. Études paléontologiques et stratigraphiques des couches à Mytilus des Alpes Vaudoises. *Mém. Soc. Pal. Suisse*, vol. 10. Genève, 1883.
40. МОИСЕЕВ, А. С. К геологии юго-западной части главной гряды Крымских гор. *Мат. по общ. и прикладной геол. Г. К.*, вып. 89, Ленинград, 1930.
41. МОИСЕЕВ, А. С. Брахиоподы юрских отложений Крыма и Кавказа. *Тр. Всесоюз. Геол. разв. объединения НКТП СССР*, вып. 203, Ленинград—Москва—Новосибирск, 1934.
42. МОИСЕЕВ, А. С. Географический и геологический очерк Крыма (и описание маршрута геологической экскурсии по Крыму). XVII Межд. Геол. Конгресс СССР. Южная экскурсия, Крымская АССР. ОНТИ НКТП СССР. Ленинград—Москва, 1937.
43. НАЛИВКИН, В. Фауна донецкой юры. II Brachiopoda. *Тр. Геол. ком., Н. С.*, вып. 55 С.-Петербург, 1910.
44. NEUMAYR u. UHLIG. Ueber die von Abich im Kaukasus gesammelten Jurafossilien. *Denk. d. Akad. Wiss. hist.—nat. Classe.* LX. Wien, 1892.
45. OPPENHEIMER, J. Der Malm der Schwedenschanze bei Brünn. *Beiträge z. Pal. u. Geol. Oester.—Ung. u. d. Orients*, Bd. XX. Wien u. Leipzig, 1907.
47. OPPEL, ALB. Die Juraformation Englands, Frankreichs und des südwestlichen Deutschlands. Stuttgart, 1856—1858.
48. d'ORBIGNY, A. Brachiopodes crétacées. *Pal. franc. terrain crétacé*, t. 4. Paris, 1847.
49. d'ORBIGNY, A. Prodrôme de paléontologie stratigraphique, vol. 1—3. Paris, 1850.
50. QUENSTEDT, F. Der Jura. Mit Atlas. Tübingen, 1858.
51. REDLICH, K. A. Der Jura der Umgebung von Alt. Achtala. Ein Beitrag zur Kenntnis des Jura der Kaukasus-Länder. *Beitr. z. Pal. u. Geol. Ost—Ung. und d. Orients* Bd. IX. Wien, 1895.

52. Rollier, Ls. Synopsis des Spirobranches (Brachtopodes) jurassiques Celto-Souabes: partie II. Rhynchonellides. *Mém. Soc. Pal. Suisse*, vol. 42, Genève, 1917. partie III: Terebratulides, *ibid.*, vol. 43, Genève, 1918, partie IV: Zeillerides, *ibid.*, vol. 44, 1920.
53. Rollier, Ls. Fossiles nouveaux ou peu connus des terrains secondaires du Jura et des contrées environnantes *Mém. Soc. Pal. Suisse*, vol. 37, Genève, 1911.
54. Seebach, K. Der Hannover'sche Jura. Berlin, 1884.
55. Семенов, В. П. Фауна юрских образований Мангышлака и Туар-Кыра *Тр. СПб. Общ. ест. отд. Геологии и Минер.*, т. XXIV. С.-Петербург, 1898.
56. Trauth, Er. Die Grestenerschichten der Oesterreichischen Voralpen und ihre Fauna. I Theil u. II. *Beitrage z. Pal. u. Geol. Oestr.—Ung. u. d. Orient.* Bd. XXII, Wien, 1909.

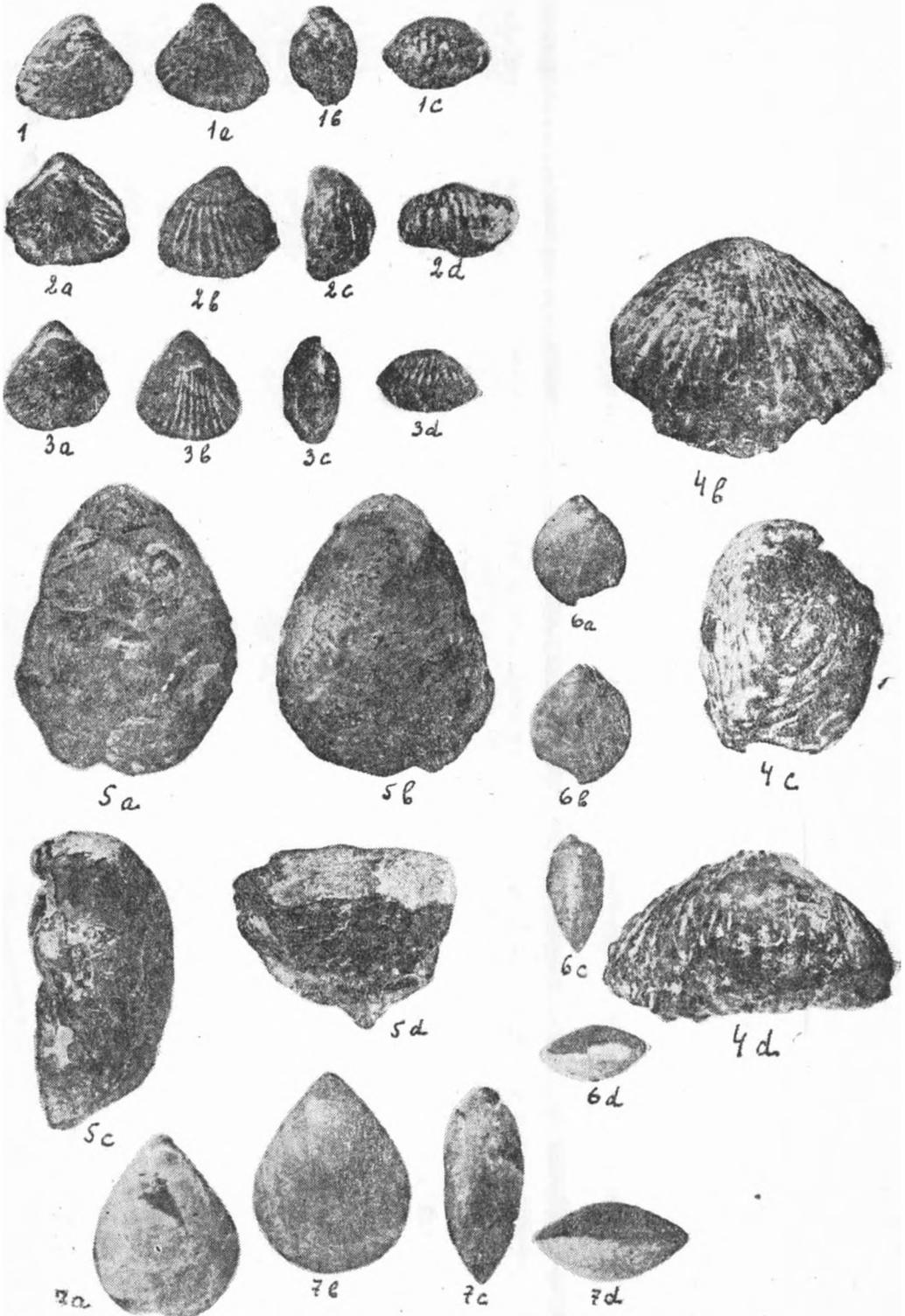
ტაბულების ახსნა—ОБЪЯСНЕНИЕ ТАБЛИЦ

ტაბულა V таблица

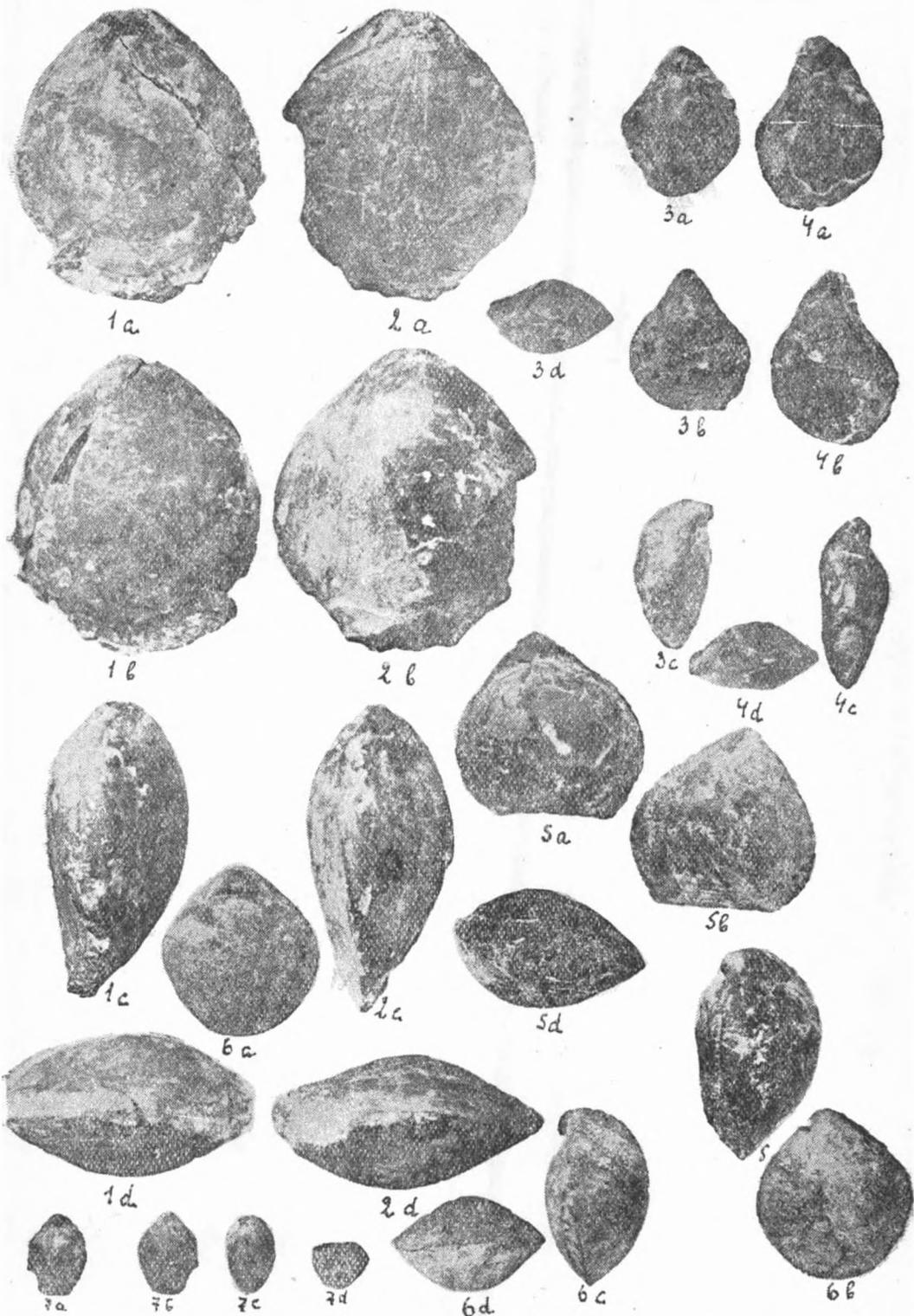
- 1, 3. *Rhynchonella corallina* Leym. var. *tzonensis* n. var. წონა, ლუზიტანიური
Цона, лузитан.
4. *Rhynchonella* sp. ind. (nov.?) ფასრაგო, ოქსფორდული—Фасраго, лузитан.
5. *Terebratula* aff. *pelagica* Rol. ყვირილის ხეობა. ლუზიტანიური—Долина р. Квирилы; лузитан.
- 6, 7. *Terebratula* sp. ცხანარის მიდამოები. ლუზიტანიური.—Окрестности Цханари, лузитан.
8. *Dictyothyris bathiensis* Roll. var. *minor* nov. var. ბაჯიხევი. ოქსფორდულის ზედა ნაწილი—ლუზიტანიური.—Баджихеви, верхи оксфорда—лузитан.

ტაბულა VI таблица

- 1, 2. *Zeilleria?* *kokkosensis* Moisseiev. წონა. ლუზიტანიური. Цона; лузитан.
- 3, 4. *Zeilleria Kandelakei* nov. sp. ლუზიტანიური—Цона; лузитан.
5. *Zeilleria* sp. nov.? თედელეთი კალოვიურის ფუძე.—Теделети, основные келловея.
6. *Zeilleria Lorioli* sp. nov. ხირხონისი. ოქსფორდული,—Хирхониси. оксфорд.
7. *Aulacothyris* aff. *pala* v. Buch. ხირხონისი. ოქსფორდული, Хирхониси. оксфорд.

ქ. ნუცუბიძე. ზემო რაქისა და სამხრ. ოსეთის ბრაქიოპოდები.

ქ. ნუცუბიძე. ზემო რაქისა და სამხრ. ოსეთის ბრაქიოპოდები.